

MISEL IN DELO

KULTURNA IN SOCIALNA REVIJA

VSEBINA:

**Ob kongresu nacionalne omladine //
Dr. E. Turk: Jugoslovanska misel in
nacionalno gibanje med slovensko
omladino do ujedinjenja // Dr. B.
Vrčon: Fašizem in lastnina**

OBZORNIK:

**Med Streso in Ženevo — pregled mednarodnih po-
litičnih dogodkov v aprilu (Dr. B. V.) // O nacio-
nalni vzgoji (Dr. I. Lah) // Zavarovanje zoper po-
žar (Dr. J. Bohinjec) // Zveza jugoslov. naprednih
akademiških starešin // Drobline**

Misel in delo Izhaja vsak mesec

8. številka. - maj 1935

Redakolija zaključena 29. aprila 1935

Naročnina stane za celo leto 60 Din, za pol leta 30 Din,
za četrt leta 15 Din. Posamezna številka 6 Din, dvojna 12 Din

Uredništvo in uprava v Ljubljani na Gosposvetski c. 4/l.
Poštnočekovni račun: 16.602

Revijo ureja uredniški odbor:

dr. Stojan Bajlč, dr. Lavo Čermelj,
dr. Stanislav Š. Lapajne in dr. Alojz Zalokar

Izdaja in zalaga

Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih starešin
„NASTA“ v Ljubljani r. z. z o. z. (Predstavnik dr. Alojz Zalokar)

Tiska tiskarna Merkur d. d. v Ljubljani (Predstavnik Otmar Mihalek)

Drobtine

Brazilska kava in naša tiskana kultura. Ogromne zaloge kave niso našle odjemalcev. Producenti so jih zato kratkomalo sežgali. Velikanska produkcija tiskane kulture se ne more »plasirati«. Kam s temi kulturnimi proizvodi? — Sličnost obeh situacij nam nazorno kaže vabilo na naročbo ugledne jugoslovanske revije. To vabilo pravi: »Dragi prijatelj. Ako se Vam zdi, da naš list odgovarja Vašim nazorom o potrebi svobodne tribune za našo javnost, nam ne boste zamerili, da se usojamo naprositi Vas za podporo in sicer ne samo v obliki sotrudništva, ampak tudi v obliki naročbe. Naš list se vzdržuje sam, zato so mu neobhodno potrebni i čitatelji i naročniki.« — Jasneje se ne dá označiti nesoglasje med proizvodnjo in potrošnjo.

Literarni in kulturni rastlinjak. Kako naj vzgajamo v primerni toploti in vlagi naše kulturno rastlinje, nam dokazuje odstavek iz poslanice »Društva prijateljev humanistične gimnazije.« V tej poslanici beremo sledečo značilno zgodbo: »Poleti l. 1933. je Učiteljska tiskarna v Ljubljani tiskala I. del Grške čitanke za gimnazije, ki jo je sestavil in z obširnim tolmačem opremil profesor klasične gimnazije v Ljubljani Rudolf Južnič. Med tiskom smo zvedeli, da namerava tiskarna Tolmač izdati samo v srbohrvaščini (v latinici), in sicer v prevodu univerz. profesorja dr. St. Bosanca, češ, da je klasičnih gimnazij s srbohrvatskim učnim jezikom precej več nego naših s slovenskim in da se torej tisk Tolmača za samo tri klasične gimnazije v Sloveniji ne izplača. Odbor se je pa odločno potegnil tudi za slovenski tisk Tolmača za slovenske gimnazije. Po dolgotrajnem pogajanju je bil uspeh dosežen, toda pod precej trdim pogojem, da namreč naše društvo prispeva 4000 Din za tisk slovenskega Tolmača.« Društvo je res iz svoje blagajne in iz javnih sredstev zbralo to vsoto. »Tako so dobili slovenski gimnazijci slovensko učno knjigo. (Srbskohrvatski naslovi v tekstu pa še pričajo, kaj bi se bilo zgodilo brez posredovanja našega društva.)« — Kaj bi se bilo zgodilo? Da nežne cvetke ne popari slana, jo je treba gojiti v rastlinjaku.

(Nadaljevanje na 3. strani platnic.)

OB KONGRESU NACIONALNE OMLADINE

Noben dogodek v srbski zgodovini ni ostal narodu tako živo v spominu kakor kosovska bitka. Po velikem številu pesmi, ki opevajo kosovske junake in njihove čine, se je prenašal od roda do roda živ spomin na slavno preteklost, na srbsko ime in na srbsko pleme. Kako ubrano in svečano je poslušala srbska mladina starega guslarja, ki jim je prepeval o kosovskih junakih. Vsaka beseda ji je bila sveta, je bila zlato seme, ki je padalo na rodovitna tla. Ob pesmih o carju Lazarju, Milošu Obiliću in Jugovičevih bratih se je jačala narodna zavest mladine. S spoznanjem in z zavestjo poltisočletnegae robstva sta se družili želja in prepričanje, da mora priti dan, ko se bodo otresli tujega jarma. Ta vroča želja je bila molitev in molitev je bila uslišana. Kosovska bitka je bila maščevana z zmagovitim pohodom na Kumanovo, na Prilep Kraljeviča Marka in na Bitolj leta 1912. Junakom kosovske bitke so se pridružili junaki Kumanovega.

V kumanovske zmagovalce so bili uprti pogledi vseh bratov, ki so še ostali pod tujim jarmom. Tudi zanje je prišel kmalu čas in omladina mu je pripravila tla. V novembru leta 1918. so prišli v bratski objem Srbi, Slovenci in Hrvatje, prosti in svobodni, združeni pod enim krovom. Vrste junakov, znanih in neznanih, ki so za to morali žrtvovati svoje življenje, so nepregledne.

Bolj tužna je bila naša pot, pot nas Slovencev, iz robstva v svobodo. Nam niso pričale pesmi in pripovedke o slavni in junaški preteklosti. Le na Gosposvetskem polju je knežji kamen nemo štrlel proti nebu. Vendar pa je moral tudi v nas tleti spomin na čas, ko smo si še sami volili vero in postave. Vsaj enkrat je prišla ta zavest do resničnega izraza, ko se nam je rodil junak-mučnik, kmetski kralj Matija Gubec. Medel odmev te zavesti je bil tudi v delu Primoža Trubarja, ki je postavil temelj našemu kulturnemu življu, in v Vodnikovi odi Napoleonu »Ilirija vstan!«.

Sicer pa je bila ta zavest prav do zadnjega zatrta. Od zunaj je moral priti sunek, da jo je vzbudil k življenju. Pod vplivom romanticizma smo doživeli Slovenci svoj kulturni preporod. »Pomlad narodov«, predmarčna revolucija leta 1848. pa je vzbudila tudi Slovence k političnemu preporodu. Začelo se je živahno narodno življenje, razmahnilo smo se v književnosti, gospodarstvu in politiki. Toda noče so nam bile pretežke od verig, ki smo jih nosili toliko let. Zavedali smo se, da imamo po prirodnem zakonu pravico do svobode kakor drugi narodi, toda nismo storili odločilnega koraka. Pričakovali smo svobodo kot dar iz rok svojih zati-ralcev.

Kdor pa hoče imeti svobodo, si jo mora priboriti z lastno krvjo. »Čim več krvi je bilo prelite zanjo, tem več je vredna. Brez velikih in radevoljnih žrtev sploh ni svobode.« To je bil klic, ki je izšel tik pred balkansko vojno iz vrst naše mladine. Mladini je bilo usojeno, da je prva zagledala svetli žarek, ki je prihajal od juga. Klic mladine je prišel še ob pravem času. Kakor po čudežu je padla marsikomu mrena z oči, ki mu

je do tedaj zastrla pogled po širnem obzorju. Kljub prokletstvu tisočletnega robstva je našel klic mladine odmev med našim narodom. O tem priča kri dobrovoljcev, ki je tekla v boju proti tisočletnemu zatiralcu. Iz zemlje, prepojene z njihovo krvjo in s krvjo junaške srbske vojske, je vzrasla naša prostost. Rodila se nam je svobodna Jugoslavija.

Samo en rod loči mladino, iz katere je izšel klic po veliki zedinjeni Jugoslaviji, od mladine, ki bo te dni zborovala v beli Ljubljani. Toda kaka velika razlika v njenih nalogah in delu!

Prejšnja generacija je ustvarila Jugoslavijo in tako dala sedanji generaciji vse pogoje za popoln razmah v nacionalnem duhu in v okviru lastne samostojne države. Toda napačno bi bilo mnenje, da se sedanja mladina lahko udaja udobnosti ter uživa samo sadove dela prejšnjih generacij. Ne, mladina se mora resno pripravljati na vse probleme, ki jih narekujejo težki časi. Prav od mladine pričakujemo, da prinese v naše narodno in državno življenje nove sile in nov polet. Ni naš namen, da ji začrtamo pot, tudi mladina tega noče in ne sme hoteti. Sama naj si v borbi utira pot.

Pač pa je naša dolžnost, da ji označimo cilj, kamor naj usmerja svojo pot. Prejšnja generacija je ustvarila zedinjeno Jugoslavijo; naloga sedanje generacije je, da jo čuva in brani, da se upira vsem pojavom, ki lahko škodijo njenemu ugledu in njeni moči, in da se ne ustrašijo nobenih žrtev, kadar gre za njen obstoj in za njeno izpopolnitev.

Toda sedanjo mladino čaka še druga, nič manj važna naloga. Prejšnja generacija je bila v kulturnem, gospodarskem in v marsikaterem drugem področju konstruktivna, v političnem, zlasti v državnopolitičnem oziru pa je bila destruktivna, razdiralna. Njena naloga je bila v glavnem, da razdira suženjstvo. Ta razdiralnost je dosegla svoj višek v revolucionarnem gibanju mladine v zadnjih letih pred svetovno vojno. Generacija, ki je predvsem razdirala in ki se je v tem delu postarala, nima tiste sposobnosti niti moči, da bi uspešno gradila. To nalogo mora prepustiti drugim, mlajšim, ki jih prejšnje delo ne ovira v zanosu in poletu. Sedanjo mladino čaka težka naloga, da ustvari konstruktivno nacionalno in državno zavest, ki je potrebna za utrditev in napredek države in ki daje sleherniku pravi ponos in zavest državljana in s tem voljo za aktivno udeleževanje v skupno narodno in državno korist. Naloga prejšnje generacije je bila, da ustvari Jugoslavijo in s tem zunanje pogoje za narodno državno življenje; naloga sedanje mladine je, da Jugoslavijo notranje zgradi, v državni skupnosti in v posamezniku, in da tako ustvari Jugoslovana.

Dr. Ernest Turk:

JUGOSLOVANSKA MISEL IN NACIONALNO GIBANJE MED SLOVENSKO OMLADINO DO UJEDINJENJA

Kljub neugodnim zemljepisnim in političnim razmeram se med Jugoslovani nikdar ni izgubila zavest, da so enega rodu in enega jezika. Zlasti v usodnih trenutkih svojega življenja so se tega zavedali in iskali medsebojne zveze in pomoči.

Že v začetku 9. stoletja je izbruhnil upor Ljudevita Posavskega, ki znači eno najiminentnejših epizod v rani zgodovini našega naroda. Njegov

poskus, ustvariti proti frankovskemu prodiranju na slovanski jugovzhod močno državno zvezo jugoslovanskih plemen, se je sicer ponesrečil, ker ni bila politična konstelacija za to ugodna, vendar pa pomenja njegovo podjetje za nas več kakor poskus. Prvikrat v zgodovini vidimo jasno oživotvorjeno idejo zveze Slovencev, Hrvatov in Srbov in prvo predhodnico današnje države.

Srednjeveški vladarji, zlasti srbski car Dušan, bosanski kralj Tvrtko I. in za njimi celjski grofje so združili pod svojo oblastjo velik del Jugoslovianov. Iz teh kratkotrajnih državnih tvorb pa se radi turškega navala ni mogla razviti narodna jugoslovanska država. S pojemanjem turške sile so se hitro pojavili tudi načrti za politično združitev Jugoslovianov. Prvi tak program je zasnoval l. 1700. Hrvat Pavel Ritter-Vitezović iz Senja, ki je hotel združiti hrvatske, slovenske in srbske zemlje v nekako veliko Hrvatsko, češ da se v vseh jugoslovanskih pokrajinah govore le različna narečja istega hrvatskega jezika. V tako zvani hrvatski pragmatični sankciji 1711. l. je sklenil hrvatski sabor, da bo priznal vladu one ženske vrste Habsburžanov, ki bo vladala razen v Avstriji tudi na štajerskem, Koroškem in Kranjskem, kar bi privedlo do politične združitve slovenskih in hrvatskih dežel. Zahtevo po skupnosti s slovenskimi deželami je treba razumeti kot izraz hrvatsko-slovenske vzajemnosti, ki se je praktično udeještovala že v kmetijskih uporih XVI. stoletja, ko je ljudstvo čutilo in vedelo, da je napram zunanjemu svetu enota.

Prava narodna zavest se je vzbudila pri Jugoslovianih še le z narodnim preporodom v začetku XIX. stoletja. *Ilirsko gibanje* je hotelo z enim književnim jezikom pripraviti pot tudi političnemu ujedinjenju Jugoslovianov. Hrvat Drašković je v svojem političnem spisu »Disertacija« postavil zahtevo, naj se ustanovi ena politična celota, Velika Ilirija, ki naj bi obsegala velik del jugoslovanskih pokrajin. Zato je napačno, če presojamo ilirski pokret samo z jezikovnega stališča in preziramo njegov idejni pomen. Ilirizem je bil nositelj ideje, ki je dvigala narodno zavest prav zato, ker je bil glasnik velike skupnosti. V burnem letu 1848. so se Hrvatje in Srbi složno borili zoper Madžare in jih je v tem boju podpirala tudi mlada srbska kneževina. Slovenci so zahtevali najprej zedinjeno Slovenijo, ki bi nato vstopila v zvezo s Hrvati in Srbi.

Ko se je po desetletnem Bachovem absolutizmu l. 1861. obnovilo ustavno življenje, se je ilirski pokret na Hrvatskem nadaljeval, in ideja skupnosti jugoslovanskih plemen se je pojavila znova, ko si je privzela novo ime — jugoslovianstvo — katerega glavni voditelj je postal dja-kovski škof *Josip Juraj Strossmayer*, čigar največje delo je Jugoslovian-ska akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu. Podpiral je naslednico nekdanje ilirske stranke, narodno stranko, ki je z zakonom določila jugoslovian-ski jezik za uradni jezik in proglasila enakopravnost latinice in cirilice.

Strossmayerjevo delo je slonelo na pravem jugoslovianstvu, ki je zahtevalo, da naj bodo Jugosloviani složni, da se združijo in zedinijo. Vsa naša samostojnost in neodvisnost — tako je oznanjal Strossmayer — nam malo ali sploh nič ne more koristiti, ako ne dosežemo tega, da postanemo politično telo, v katerem bije samo eno srce. Bil je naziranja, da se ne more nobeno jugoslovian-sko pleme zase upirati močnejšim sovražnikom in da je radi tega bodočnost Jugoslovianov zajamčena samo v narodnem edinstvu in medsebojni zvezi. Veroval je v jugoslovianstvo kot idejo, kot politično koncepcijo, kot program, ki se bo izvrševal v

postopnih fazah in ki bo določil vsej etnični masi skupno politično usodo, skupno in enotno uveljavljenje pred Evropo in pred vsem svetom.

V duhu jugoslovanstva, ki ga je zagovarjal Strossmayer, so se po dualistični ureditvi habsburške monarhije in po zmagah Nemcev nad Francozi 1870. l. začela narodnopolitična razmotrivanja med slovenskimi, hrvatskimi in srbskimi listi. Ti pismeni pogovori so dovedli slednjič do skupnega sestanka v Ljubljani o priliki občnega zбора Maticе Slovenske, dne 1. decembra 1870. Tu so se sešli slovenski politiki iz raznih kronovin in mnogo hrvatskih ter srbskih politikov, ki so sklenili tako imenovani *ljubljski jugoslovanski program*. Ta poudarja edinstvo Jugoslovanov, ki se kaže v narodnem čuvstvanju in v jeziku. Slovenci, Hrvatje in Srbi združujejo vse svoje moralne in materialne moči za dosego edinstva v književnosti, gospodarstvu in politiki. Z mogočno silo so vzbudili jugoslovansko zavest med Slovenci in Hrvati vojni dogodki na Balkanu v letih 1875 do 1878. Oboji so navdušeno pozdravljali srbske in ruske zmage.

Srbi so že davno začeli pripravljati narod na veliko vstajenje. Ker so Turki uničili njihovo plemstvo, so bili Srbi socialno enotni. V večnem boju za obstanek so postrili svojo prirojeno samozavest in podjetnost ter si pridobili duševno prožnost, otrešajoč se spon, v katere jih je oklepal plemenski duh. Šele ta ojačeni tip Jugoslovana je bil zmožen rešiti problem svobodne države. To pa je bil šumadinski tip preprostega kmeta. V brezpravni Turčiji je bilo vsako sklicevanje na zgodovinske pravice nezmiselno. Zato se je mogla začeti osvoboditev Srbije le na revolucionaren način, z uporom in bojem. Ko je 1804. l. izbruhnila Karadžordževa vstaja in je počila prva puška v šumadiji, tedaj ni odmeval ta strel samo med vstaši, to ni bil samo krajevni upor, marveč začetek osvobojenja vsega našega naroda. Delo narodnega osvobojenja, ki se je začelo pred več kot 130 leti, je že v začetku dobilo obeležje mogočnega pokreta, da se osvobodijo in zedinijo vsa jugoslovanska plemena; kajti padcu Karadžordža je sledil nov upor Miloša Obrenovića in, brž ko je nastala nova srbska kneževina, je jela misliti na osvoboditev svojih bratov, ki so še ostali pod turškim jarmom v Stari Srbiji, Makedoniji, Bosni in Hercegovini, sčasoma pa tudi onih, ki so ostali pod avstrijskim gospodstvom. Obratno so tudi Jugoslovani izven srbske kneževine gledali na njo kot na jedro bodoče svoje velike države in čim bolj se je kneževina krepila, tem bolj se je dvigala samozavest vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev. Med Srbi v Vojvodini se je začelo veliko gibanje v dijaških in drugih mladinskih društvih, ki so se združila l. 1866. pod imenom »Ujedinjena srbska omladina«. Za najbližji cilj si je stavila ujedinjenje vseh Srbov v eno državo, najprej onih v Turčiji, nato tudi onih v Avstriji in združitve Srbije s črno goro. Iz te Velike Srbije naj bi se v teku časa razvila jugoslovanska država Srbov, Hrvatov in Slovencev. Zunanje-politične zahteve »Ujedinjene srbske omladine« je sprejel tudi srbski knez Mihajlo, ki je izvajal zunanjo politiko v duhu »Načertanija«, to je nacionalnega programa Srbije, ki je zahteval osvobojenje in ujedinjenje Jugoslovanov pod vodstvom Srbije. To politiko je pozneje obnovil kralj Peter I. Karadžordžević, ko je 1903. l. zasedel srbski prestol.

Prihod kralja Petra pomeni važen preokret v naši narodni zgodovini, izvršil pa se je baš v pravem času in v naravnost epohalnem prelomu svetovne politike. Rusija, vržena iz Mandžurije, se je začela bolj zanimati za bližnji vzhod in vprašanja na Balkanu. Evropa se je razdelila v antanto, v kateri sta bili poleg Rusije zapadnoevropski državci Francija

in Anglija, ter v trozvezo, kateri je poleg osrednjih držav Nemčije in Avstro-Ogrske pripadala tudi Italija. Antanta in trozveza sta bili dva politična tabora, ki sta že pred svetovno vojno večkrat merila svoje sile, zlasti v času aneksijske krize, ko je Avstrija anektirala obe jugoslovanski pokrajini Bosno in Hercegovino, in v balkanskih vojnah 1912/13. Obakrat je bilo v ospredju jugoslovansko vprašanje. Kajti od nastopa kralja Petra je začela stalno napredovati jugoslovanska ideja, t. j. stremljenje, da se osvobodijo vsi Srbi, Hrvati in Slovenci ter združijo v svobodno lastno državo. To stremljenje je imelo svojo oporo v dinastiji Karađorževićev in v vodilnih činiteljih srbske države. Misel na politično združenje Jugoslovanov se je po prihodu kralja Petra naglo širila na obeh straneh Save, Dunava in Drine. Največ zaslug za to si je pridobila jugoslovanska omladina. Že pri potovanju iz ženeve skozi Dunaj v Srbijo je 1903. l. srbsko-hrvatsko-slovenska akademska mladina navdušeno pozdravila Petra Karađorževića ne samo kot novega vladarja bratske države, temveč kot svojega bodočega državnega poglavarja. V vseh jugoslovanskih pokrajinah so prihod kralja Petra v Beograd občutili instinktivno kot prihod nacionalnega mesije in vera v narodno vstajenje je nenadoma oživila in se silno okrepila.

Po povratku kralja Petra v Srbijo se je začelo med jugoslovansko omladino živahno gibanje, ki je imelo namen, pripravljati ujedinjenje vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev. Omladinci v Srbiji so poudarjali načelo narodnega edinstva in zahtevali prosvetno, gospodarsko in socialno povzdigo naroda v nacionalnem duhu ter v sodelovanju s hrvatskimi in slovenskimi narodnimi sloji. Mlade je bodril Jovan Skerlić, ki je z besedo in peresom ob vsaki priliki podpiral omladince v Srbiji in prečanskih krajih. Jugoslovanska omladina, ki je bila pod avstro-ogrsko oblastjo, je razvila živahno akcijo predvsem na univerzah za to, da se posamezna omladinska društva medsebojno približajo in združijo. Tako sta se v Pragi »Hrvat« in »Šumadija« zbirala pod isto streho in 1907. l. je k tej zajednici pristopila še slovenska »Ilirija«, kar je bilo popolnoma v skladu z duhom ujedinjenja vseh treh plemen. Omladinci so stopili v stike z Masarykom in drugimi češkimi duševnimi prvaki, ki so jim namesto separatističnih in partizanskih tirad domačih politikov govorili o edinstvu, slogi in odporu proti tujcem tlačiteljem. Pod vtisi Masarykovega delovanja se je omladina navzela novega duha ter je po povratku v domovino visoko dvignila jugoslovansko idejo in borbo proti avstrijski vladavini. Organizacije naprednega jugoslovanskega dijaštva so se naglo širile na univerzah in srednjih šolah. Tako je nastal pokret nacionalistične omladine in sta zanj značilna dva momenta: *jugoslovanstvo in revolucionarni nacionalizem*. Izredno borbeni so bili omladinci v Bosni, ki so po aneksiji uvideli, da se proti Avstriji ne da voditi uspešen boj niti s parlamentarizmom niti z drobnim delom.

Mlada generacija je prirejala zборе v Splitu, predvsem pa na Sušaku, ker je bil ta od nekdanj gnezdo mladih revolucionarjev in je bil njegov pogled odprt proti jugu, na Balkan. Na zborovanjih so omladinci razpravljali o jugoslovanskem vprašanju, sklepali resolucije o jugoslovanskem problemu, sestavljali spomenice o stanju Jugoslovanov pod tujo oblastjo in jih pošiljali v inozemstvo ter na ta način stopili v zvezo z evropskim tiskom. Ta akcija omladine je prinesla neprecenljive koristi jugoslovanski nacionalni borbi. Uničila je v delu evropske javnosti bajko o madžarskem »liberalizmu« in opozorila Evropo na razmere v Avstriji. Jugoslovansko vprašanje je postajalo evropsko vprašanje.

Avstrijske in madžarske oblasti so smatrale narodno edinstvo jugoslovanske omladine za največjo nevarnost, ki je pretila avstro-ogrskemu državnemu obstoju, in so zato začele preganjati omladince. Ko je na Hrvatskem srbsko-hrvatska koalicija končno zmagala nad madžaronstvom, so jo Madžari in Nemci skušali streti z veleizdajniškim procesom in s Friedjungovo afero 1908. l. Pozneje je Avstrija pošiljala med Jugoslovane oblastnike z novimi navodili, da bi strla narodni odpor in ločila Hrvate od Srbov. Toda fanatizem mladine je rasel, čimbolj je skušala Avstrija zadušiti njen odpor, in atentati na vodilne tuje oblastnike so bili prvi izpadi nove nacionalistične orientacije, ki je zajela tudi Slo-

Brezuspešna strankarska politika je povzročila, da se je okrog l. 1900. organizirala slovenska napredna omladina. Slovenski visokošolci, ki so bili v Pragi Masarykovi učenci, so se vračali v domovino s prepričanjem, da je treba v duhu svobodne znanosti smotreno prosvetiti široke narodne sloje, če hočejo Slovenci ohraniti svojo narodno individualnost. Nova struja je bila narodno-radikalna in je postala tako močna, da je začela v naprednih dijaških društvih odkrito borbo za oblast. Osvojila je »Slovenijo« na Dunaju, 1904. l. ustanovila »Tabor« v Gradcu, naslednje leto pa »Adrijo« v Pragi. L. 1904. je začel izhajati list »Omladina«, ki je imel posebno srednješolsko prilogo in je hotel vzgojiti dijaštvo za drobno delo med narodom. »Omladina« je združila srednješolsko dijaštvo z visokošolci in nastalo je tako zvano narodno-radikalno gibanje. Drobno delo med narodom, to je bil narodno-radikalni program z geslom: »Iz naroda za narod«. Na tej podlagi so omladinci prirejali predavanja, ustanavljali knjižnice, publicistično širili svoje misli, delali v Sokolu in skrbeli za Ciril-Methodovo družbo. Zanimali so jih narodni problemi, manjšinsko vprašanje, obmejni boji in reševanje ogrožene slovenske zemlje. Ta pokret se je razvijal baš v času, ko so stalne avstrijske in balkanske krize podžigale nacionalno zavest. Nemci so hoteli ta razvoj ovirati in so zato napadli septembra 1908. l. v Ptujju mirne udeležence na skupščini Ciril-Methodove družbe. Na te napade je odgovorila Ljubljana z demonstracijami, pri katerih je prišlo do spopadov z nemškim vojaštvom in sta izgubila življenje četrtošolec *Ivan Adamič* in tiskarski strojnik *Rudolf Lunder*. To so bile prve krvave žrtve slovenske narodne borbe. Nekaj let po septembrskih dogodkih je začelo v Ljubljani izhajati časopisje, ki je zagovarjalo odločno jugoslovansko smer. V duhu jugoslovanske ideje je pisal časopis »Jutro« v letih 1910/12, kateremu je nato sledil »Dan« (1912/14). Oba lista sta se navduševala za uspehe balkanskih vojn. Z zmago srbskega orožja nad Turki je bilo osvobojeno južno srbstvo in osvobodila si je Srbija one starodavne pokrajine Dušanovega carstva, o katerih so pevale pesmi Kosovske in Kraljeviča Marka. Kumanovska bitka je pomenila sijajen in srečen začetek naše poznejše večletne herojske in nacionalne borbe za narodno osvobojenje in ujedinjenje. Balkanske zmage so potisnile jugoslovansko vprašanje pred celo Evropo, obenem pa so pobijale tudi avstro-ogrsko notranjo politiko; kajti vsak turški poraz je bil tudi poraz nemškega in madžarskega nasilja nad slovan-skimi narodi habsburške monarhije. Balkanske vojne so vzbudile v avstro-ogrskih Jugoslovanih samozavest in nado v boljšo bodočnost. V tej dobi in glasno kot nikdar prej se je pojavila tudi pri Slovencih misel, da se vzbudi velika jugoslovanska nacija. Ta misel se je širila baš v času, ko so Slovenci porazno propadali na vsej nemški črti.

Danes, ko je v lastni državi veljava domačega jezika nekaj naravno podanega, samo po sebi umevnega, je težko doumeti, kako je v dobi tuje

oblasti zapostavljanje slovenskega jezika tiščalo narod k tlom. Jezikovno vprašanje pa ni bilo v Avstriji samo vprašanje narodne časti in narodnega ponosa, bilo je obenem krušno, socialno vprašanje. Kdor je hotel na socialni lestvici stopiti više, se je moral okleniti nemščine in le, kdor je zatajil z jezikom vred tudi narodno pripadnost, je bil deležen nagrade v obliki boljše gmotne situacije in boljšega napredovanja. Tako se je širila demoralizacija, ki je omogočala, da je pridobivalo ostudno renegetstvo vedno novega pritoka. Znano je trpljenje tisočev naših ljudi, ki se niso hoteli odpovedati svoji narodnosti za skledo leče in so morali prenašati zapostavljanja in sramotitev oholih, tujih gospodarjev na naših lastnih tleh. Znano je tiho junaštvo marsikaterega našega kulturnega delavca v avstrijskih časih.

Šole so bili zavodi z nemškim učnim jezikom. Tako zvane slovenske gimnazije so bile slovenske le po učencih in deloma po profesorjih, njihovi višji razredi pa se glede učnega jezika v ničemer niso razlikovali od nemških gimnazij. Slovenski jezik je nadziral nemški nadzornik in nemški predsednik deželnega šolskega sveta. Tretješolec, še nevesč nemščine, je moral začeti pouk v grščini z nemškim učnim jezikom. Velike muke je imel petošolec, ki se je moral z nedostatnim znanjem nemščine naenkrat učiti vseh predmetov v tujem jeziku.

Politično udejstvovanje Slovencev je bilo zoženo. Vložiti smo morali vso svojo energijo za take osnovne pravice, ki so, gledane z današnjega vidika, prave malenkosti. O nas so odločali tujci brez nas in proti nam, mi smo smeli samo potrpežljivo prenašati njihove udarce, bogato plačevati njihove eksponente in gledati, kako državna sila podpira in širi germanizacijo, kako trga kos za kosom od našega narodnega telesa. Proga južne železnice do Trsta je bila strateška linija nemške ofenzive. Preko živega slovenskega telesa je hotelo nemštvo prodreti do morja. Avstrijsko germanizatorično delo pa se ni ustavilo v obmejnih pokrajinah, ampak je ogrožalo tudi naše osrčje in stezalo svoje prste celo proti Ljubljani. Tako sta obup in nada v boljšo bodočnost vrgla slovensko napredno omladino v revolucijo.

Novi pokret je izšel iz vrst ljubljanskih srednješolcev. Stopili so v stike z Narodno odbrano v Beogradu, ki se je osnovala kmalu po aneksijski krizi, in ustanovili tajno *organizacijo jugoslovanskih srednješolcev*, kateri se je pridružilo tudi narodno-radikalno dijaštvo. Izdajali so skupno glasilo »Preporod« in odtod naziv »*Preporodovci*«. Zavedali so se v polni meri svojega važnega poslanstva in naslov lista ni bila prazna beseda. Program mlade generacije je zahteval popoln preporod slovenskega človeka, ki je bil vzgojen v tradicijah narodnega prerodenja, in je to poudarjalo tudi jugoslovansko misel, toda strogo z avstrijskega stališča. Skoro vsi največji glasniki Slovencev so bili še vedno avstrijsko usmerjeni. Da bi bila rešitev za Slovence izven Avstrije mogoča, to se je zdelo drugim utopija. Toda Preporodovci so verovali v to utopijo in v tem so se razlikovali od vseh prejšnjih slovenskih akademskih in srednješolskih organizacij. Oznanjali so, da se mora ves narod popolnoma preroditi, če hočemo biti rešeni. Namesto na zapad morajo Slovenci gledati na vzhod, namesto Evrope morajo spoznati Balkan, namesto nemških črk morajo spoznati cirilico, predvsem pa ne smejo verjeti več, da je njihova rešitev v Avstriji, ampak izven nje. Razpad Avstrije je prvi pogoj slovenske svobode, torej treba je delati na tem, da Avstrija propade. Radikalno in jasno so zahtevali Preporodovci popolno nacionalno ujedinjenje vseh Jugoslovanov in smatrali idejo jugoslovanskega nacionalizma za osnovo svo-

jega programa, ki ga je duhovni voditelj celokupnega gibanja srednješolcev *Avgust Jenko* razvil do prave načelnosti, ko je visoko dvignil idejo narodnega edinstva in odklonil svobodo, ki ni priborjena z lastno krvjo. Organizacija se je kmalu razširila do skrajnih mej slovenskega ozemlja: Maribora, Ptuja, Trsta in Gorice. Preporodovci so bili v zvezi z jugoslovansko mladino na Sušaku, ki je vzdrževala zvezo z Dalmacijo, ta pa z Bosno in Hercegovino. Bosna pa je bila v zvezi s Srbijo. Organizatorji Preporodovcev so našli tudi neposredne zveze z Beogradom.

Po agitaciji omladinca Ivana Endlicherja, ki je prišel s Sušaka v Ljubljano, se je organizacija tako okrepila, da je lahko javno preskusila svojo moč, ko je 18. marca 1914. l. vprizorila stavko ljubljanskih srednješolcev in izdala brošuro »Klic od Gospe Svete« ob priliki 500letnice ustoličenja zadnjega koroškega vojvode po starem običaju na Gosposvetškem polju. Preporodovci so dvignili na boj skoro vso slovensko srednješolsko mladino, potegnili za seboj večino visokošolskega dijaštva in odločilno vplivali na našo javnost. Velika je bila njihova vera v moč jugoslovanske nacionalne misli in odločna je bila njihova volja, da doprinesejo tudi žrtve, če bo treba. Brez žrtve ni bila odkupljena še nobena svoboda. Jasen smoter, trdna vera in odločna volja so bile glavne poteze mladih revolucionarjev, ki so še pravočasno spoznali, da se jugoslovansko vprašanje z Avstrijo rešiti ne da, marveč samo izven nje in da se bo usoda Avstrije ter obenem Jugoslovanov odločila na bojnih poljanah. Zato so bili Preporodovci pripravljani tudi na žrtve. Takoj po sarajevskem atentatu 1914 je bil v Ljubljani aretiran z nekaterimi tovariši Ivan Endlicher, ki je pozneje umrl v graški temnici, Avgust Jenko pa je tik pred izbruhom svetovne vojne pobegnil v Srbijo, vstopil v njeno armado kot dobrovoljec in padel v bitki na Cer planini 16. avgusta l. 1914.

V svetovni vojni so številni Preporodovci prešli na stran antante in z ostalimi revolucionarnimi omladinci osnovali *pokret jugoslovanskih dobrovoljcev*, ki se je hitro širil in kmalu dobil svoj značaj v vojaških edinicah. Dobrovoljci so ustanovili na podlagi prostovoljne in strogo narodne discipline številne polke, ki so se štiri leta neprestano borili predvsem v Dobrudži in na solunskem bojišču, vzdržali do konca, dokler se ni uresničila ideja *narodnega osvobojenja in ujedinjenja*. Vojaške edinice dobrovoljcev so s svojim discipliniranim in junaškim nastopom iznenadile vse takratne vodilne vojaške in politične kroge v Evropi ter so imele poleg globokega psihološkega tudi važen vojaško-politični in revolucionarni pomen. Na eni strani so dobrovoljci zrahljali avstrijsko imperialistično vojno silo, na drugi pa predvsem moralno okrepili srbske čete. Pokret dobrovoljcev je razpršil blodnje takratne zapadnoevropske diplomacije o potrebi avstro-ogrškega imperija in sugeriral *historično nujnost rešitve jugoslovanskega vprašanja*. Zbiranje dobrovoljskih čet v emigraciji se je širilo, s tem pa obenem tudi indirektno jačalo revolucionarno gibanje v domovini; kajti revolucionarna je bila koncepcija dobrovoljcev in se je borila za integralno ujedinjenje vseh Jugoslovanov brez ozira na plemenske in verske razlike ter tedanje administrativne meje. Ta koncepcija je zmagala na bojnem polju, v krfski deklaraciji, v manifestu regenta Aleksandra dne 1. decembra 1918 in v današnji ustavi Jugoslavije.

Na podlagi ustave se mladina ne sme plašiti koristnega in hvaležnega dela za izgraditev jugoslovanske skupnosti in okrepitev zavesti, da smo res eno in da bo vsak Jugoslovan ob potrebi z enakim junaštvom branil mejo na Triglavu in na Karavankah, kakor ono tam onstran

Timoka in Vardarja doli na zgodovinskem Kajmakčalanu. Veliko bomo dosegli, ko bo ta zavest skupnosti poglobljena tako, da bo vsak naš človek, kjerkoli je doma, smatral za svojo dolžnost, po svojih močeh delati in žrtvovati se za ohranitev in okrepitev nacionalno ogroženih postojank, naj leže kjerkoli. Pri tem se moramo spomniti, kaj smo izgubili v preteklosti, da je bila zemlja ob Tilmentu in na Gosposvetskem polju naša, ter ne smemo pozabiti, da sta stolovala knez Pribina in Kocelj nekda tam v Blatnem gradu in da smo bili v sosedstvu z drugimi Slovani. Zavedati se moramo, da je del jugoslovanskega naroda ostal zunaj naših državnih mej in da je bil Trst do svetovne vojne največje slovensko mesto. To je potrebno, da postane mladina pogonska sila, ki bo gonila vse javno življenje in vse nacionalno udejstvovanje ter tvorila najaktivnejšo postavko v našem jugoslovanskem nacionalizmu, ki mu je narodno in državno edinstvo nad vse. V tem zmislu bodi nekdanja omladina vzor današnji mladini, da živi in dela za narodne ideale Jugoslavije ter posveti svoje sile gospodarski in socialni obnovi celokupnega jugoslovanskega naroda in na ta način stori svojo dolžnost, kakor jo je izvršila predvojna omladina na bojnih poljanah.

Dr. Branko Vrčon :

FAŠIZEM IN LASTNINA

I.

Za italijanski fašizem kot socialni pokret je razbistritev njegovega razmerja do zasebne lastnine načelne važnosti. Saj že po običaju presojam ovečjo ali manjšo »socialnost« kakega pokreta tudi po njegovem stališču napram zasebni iniciativi, zasebni lastnini in vsem izrazom individualnega življenja, skratka: po tem, kakšno stališče določa poedincu v družbi in gospodarstvu.

Moti se, kdor misli, da je italijanski fašizem v trinajstih letih obstoja svojo »socialno« teorijo že dodobra izdelal. Kdor zasleduje razvoj fašistične teorije v Italiji sami, poslužujoč se vseh, prav vseh virov, ki mu jih današnja fašistična Italija nudi: od govorov in izjav fašističnih veljakov pa do časopisja, knjig, brošur in univerzitetnih predavanj, ta bo prav lahko priznal, da je fašistična »doktrina« zaenkrat le še neurejena zmes vseh mogočih teorij in hipotez, ki se pa strinjajo samo v pobijanju takozvanega demo-liberalnega reda predfašistične dobe. Nazori sami pa se vsebinsko tako razlikujejo, da vsebujejo često ne samo zunanja, ampak prava bistvena nasprotja.

Temu pojavu se ne bo čudil tisti, ki mu je ves dosedanji razvoj fašizma jasno pred očmi. Svoje notranje revščine, namreč, da nimajo niti v glavnih potezah izdelane ideologije, se danes fašisti sami zavedajo, samo da se tega nič ne sramujejo, ampak se s tem celo ponašajo. »Sovražniki smo vseh zakrknjenih, okostenelih teorij, ustvarjenih med štirimi stenami. Fašisti smo, to se pravi: dinamični revolucionarji, možje dela, neprestanega gibanja in akcije. Edino merilo fašizma je — eksperiment, njegov izhod — fašistična revolucija.« — V teh stavkih je kondenzirana Mussolinijeva ideologija, v njih najdemo začetek in konec vseh njegovih famoznih zgodovinskih govorov... Sintetično je sam prikazal to osnovno

linijo fašizma v članku, ki ga je spisal za italijansko enciklopedijo. V njem jasno in odkrito (dve lastnosti, ki Mussolinija nedvomno odlikujeta) izpove: »Fašizem hoče biti samo *realistična* doktrina; praktično zasleduje samo rešitev takih problemov, ki so zgodovinsko sami po sebi podani in ki že sami na sebi najdejo ali nasvetujejo svojo rešitev...«

Njegov prvi učenec in, rekel bi, edini avtentični tolmač fašizma za Mussolinijem — Giuseppe Bottai, bivši drž. podtajnik v korporacijskem ministrstvu in sedanji guverner mesta Rima, ki ga javno mnenje v današnji Italiji označuje celo za edinega resnega pretendenta na Mussolinijevo nasledstvo v vodstvu stranke — je to notranjo praznoto fašizma, ki ji sam daje duhovito označbo »dinamičnega empirizma«, v svoji knjigi »Korporacijski sistem in korporacijsko pravo« (Rim, 1931.) popolno in prostodušno označil. Neprestano poudarjanje »dinamike« fašizma danes nikogar več ne moti, saj se zdi, da je vprav ta »dinamika« najboljši ključ k razumevanju fašizma.

Pri nas je še vedno preveč ljudi, ki le radi svojega površnega poznavanja fašizma menijo, da je italijanski fašizem že v vsakem oziru — političnem, ekonomskem in socialnem — v sebi zaključen sistem, ki je v fašistični Italiji doživel že svoje popolno uresničenje. Oni pozabljajo, kaj Mussolini v svojih govorih sam o tem misli. Še lansko leto (10. nov. 1934.) je ob uvedbi korporacij dobesedno izjavil, da je tudi korporacijska reforma fašizma samo še poskus, ki naj ga življenje v tej obliki potrdi ali ovrže. »Mi šele začenjamo: mi ne zaključujemo«, so njegove besede. Seveda je res, da je v tem času že zbral okrog sebe celo vrsto fašističnih ideologov, ki naj njegove reforme sproti osvetlujejo in propagirajo med ljudstvom, a ni težko spoznati, da je njih pravi namen samo — ustvarjati razpoloženja za morebitne bodoče eksperimente. A kdor bi utegnil zbrati vsaj dela fašističnih »ideologov«, izšla od l. 1926. (ko je izšel zakon z dne 3. aprila 1926. o pravni ureditvi kolektivnega delovnega razmerja), pa do l. 1935. (ko je izšel zakon z dne 5. februarja 1934. o fašističnih korporacijah), bi vprav zavoljo pomanjkanja enotne zamisli v fašistični ideologiji naletel na toliko bistvenih, osnovnih nasprotij, da bi podvomil, če so vse te knjige pisali avtentični fašisti. V kolikor gre za starejše pisce, bi čital lahko med vrstami njihovo prejšnje politično-strankarsko poreklo: uvrstil bi jih lahko zdaj med socialiste, zdaj med liberalce, zdaj med popolarce (bivšo klerikalno stranko). V kolikor gre za mlajše, pa bi prav tako ne bilo težko ločiti med radikalnimi, st odstotnimi fašisti, ki zagovarjajo n. pr. fašistični državni poseg na zasebna področja do skrajnosti, tako da ni po njih mnenju dejansko nobene razlike med fašističnim in socialističnim poddržavljenjem zasebnih podjetij, in bolj zmernimi elementi, ki žele temu poseganju postaviti točno mejo.

II.

Kako različna so v današnji fašistični Italiji mnenja o raznih reformah, prav posebno spoznamo na vprašanju ureditve zasebne lastnine.

Zgolj formalno moram najprej opozoriti, da je pravna definicija lastninske pravice v fašistični Italiji še vedno ista, kakor je bila v prejšnjih »liberalnih« časih in kakor jo je sankcioniral italijanski »codice civile« iz l. 1866., ki jo je posnel po Napoleonovem »code civil«. Fašizem namreč do danes še ni izvršil kolektivne reforme privatnega prava. Izjeme so neznatne in bistveno ne spreminjajo sedanjih privatno-pravnih norm.

Fašizem je prav na tem polju pokazal izredno previdnost. Dosedanje »izkušnje« očitno še niso zadostne za tako obsežno reformo.

Nastane torej prvo vprašanje: Koliko in s čim je fašizem vendarle spremenil in korigiral dosedanje tradicionalno pojmovanje zasebne lastnine? Ali je fašistična ideologija v nasprotju z dosedanja koncepcijo?

O tem danes — po trinajstih letih fašističnega razvoja, fašističnih poskusov in reform na vseh poljih — ne moremo več dvomiti. Gre le za ugotovitev, v koliko je nova, fašistična koncepcija lastnine že ustaljena v teoriji in praksi.

Fašizem je nedvomno že s svojo totalitarno zamislijo narodovega življenja, ustvarjanja in izživljanja v okviru države do temeljev spremenil odnošaje poedinca do narodne, državne ali — kakor pravijo Italijani sami — nacionalne skupnosti. *Najvišji nacionalni interesi so edino merilo za vrednotenje interesov poedincev ali poedinih skupin.* Interes poedinca je vreden le toliko upoštevanja, v kolikor se krije z najvišjimi interesi nacije. Le v tem apriorističnem okviru ga država lahko vzame tudi posamič v poštev, to pa le toliko, da mu odredi posebno *funkcijo* v nacionalnem kolektivu samem. Fašizem gleda nanj le s stališča tako orisane socialne funkcije.

Med fašističnimi pisci je zadnje čase posebno priljubljena teorija *postopnega, hierarhičnega vsrkavanja nižjih interesov.* Najbolj jasno je to teorijo razvil Bottai v svoji knjigi »Korporacijski sistem in korporacijsko pravo«. Bottai meni, da je mogoče interese poedincev in poedinih skupin, ki jih označuje za individualne egoizme, le na ta način spraviti v sklad in jih medsebojno povezati, da jih organizacijsko združimo v skupni organizaciji (sindikatu), ki jih vsrka, in sicer na ta način, da jim obrne pogled v skupne višje interese. Tako se po stanovih (fašisti pravijo po kategorijah) združijo delavci in delodajalci v posebnih, ločenih sindikatih. Sindikat, ki je vsrkal ločene interese poedincev, ima seveda tudi svoj interes, ki pa ni več interes poedinca, ampak skupnostni, kolektivni interes vseh združenih poedincev. V sindikatu se sicer tudi nujno razvije poseben egoizem, ki pa ni več egoizem poedinca — individualni egoizem —, marveč višji sindikalni egoizem, ki je že kolektivnega značaja. Individualne egoizme poedincev je torej zamenjal kolektivni egoizem višje vrste — sindikalni egoizem. Ta bi pa še vedno oviral spojitev vseh ločenih interesov v državi. Treba je zato tudi ta sindikalni egoizem podrediti najvišjemu egoizmu — egoizmu nacije kot najvišji politični, moralni in ekonomski enoti, katere interesom so podrejeni interesi vseh nižjih enot in tudi poedincev. Tako se vrši proces hierarhičnega vsrkavanja interesov od spodaj navzgor, proces, ki gre od poedinca in poedinih skupin preko sindikata v korporacijo, ki predstavlja sintezo teh ločenih egoizmov. V njej pride spodnji, nižji in najnižji antagonizem do svojega najvišjega izraza, obenem pa tudi do skupne rešitve v obliki najvišjega kolektivnega sporazuma »v znamenju najvišjih nacionalnih interesov«. Z drugo besedo: fašistična država izvaja »harmonično izravnavanje ločenih interesov in egoizmov« na ta način, da jih avtoritativno podreja višjemu in najvišjemu kolektivnemu egoizmu — egoizmu same sebe. Mussolini se do danes v tej svoji »teoriji vsrkavanja egoizmov« še ni tako visoko povzpел, da bi tudi ta najvišji — nacionalni egoizem — podredil, recimo, interesom mednarodne družbe. Tako človečansko si fašizma ni zamislil. 10. novembra 1934. je pred korporacijskim parlamentom, ad hoc sestavljenim iz 823 zastopnikov 22 fašističnih korporacij, sam poudaril, da tako visoko ne leta. Korporacije so po njegovi izjavi samo sred-

stva, ki naj dovedejo do gospodarskega ujedinjenja italijanskega naroda in ki naj »nenehoma večajo skupno silo nacije v svrhu njene ekspanzije v svetu«.

Teorijo o postopnem vsrkavanju interesov je Bottai v istem smislu razširil tudi na *privatno iniciativa* in *individualno svobodo*. Kakor je fašizem s svojo »genialno« sindikalno-korporacijsko organizacijo vsrkal interese poedincev in poedinih skupin ter njih individualne egoizme podredil vedno višjim (sindikalnim, korporacijskim in končno najvišjim nacionalnim interesom), tako sta polagoma tudi privatna iniciativa in individualna svoboda po istem »procesu vsrkavanja« prešli najprej v sindikalno fazo, kjer sta doživeli svoje prvo »obrušenje« in »ugladitev«, obenem pa svojo podreditev novi — »sindikalni« svobodi. Od tu sta se seveda obe — po že znani hierarhični poti — pomaknili še preko korporacij navzgor, vedno više in više v postopnem podrejanju nižje iniciative in nižje svobode — višji iniciativi in višji svobodi, ki zamenjujeta obe nižji. Iniciative in svobode fašizem torej po Bottaijevem mnenju ni uničil, ampak ju je le *iz območja poedinca »hierarhično« prenesel na kolektiv*, ki je najprej sindikat, za njim korporacija in končno — nacija.

Vzporedno s teorijo o hierarhičnem vsrkavanju interesov je fašizem razvil še posebno *teorijo zlate sredine*, ki jo Bottai imenuje tudi teorijo tretje alternative. Fašizem zavrača tako liberalizem kakor socializem in ubira med obema zlato srednjo pot. Zavrača liberalizem v skrajnih konsekvencah, a dopušča privatno iniciativa, seveda v mejah one prve teorije (absolutna podreditev nacionalnim interesom). Zavrača skrajni socializem, a zagovarja državni poseg do one skrajne meje, ki meji že na socializacijo. »Fašistična rešitev, pravi Bottai, ni ne liberalna ne socialistična; je očitvidno samo fašistična rešitev, t. j. korporativna rešitev. Država ustanovi korporacijo, pozove v njo tiste, ki delajo in proizvajajo v določeni stroki proizvodnje, dopusti, da se razgovarjajo, jih organizira, disciplinira in usmerja. Gre za državni poseg, gre za izvedbo državne funkcije na gospodarskem področju; toda ne morda za poseg v posebnem, tendencioznem smislu besede; tudi ne za kontrolo nad podjetji, ampak za funkcijo vzporeditve (koordiniranja), discipliniranja in povezanja različnih proizvajalnih sil. Rusija je to poskusila s podržavljenjem gospodarstva — in je morala popustiti. Liberalizem je menil, da je rešil problem s konvencionalno lažjo tako, da je v načelu zanikal, dejansko pa izvedel državni poseg. Fašizem, slišali ste to iz ust Mussolinija, poudarja ne toliko pravico kakor dolžnost takega posega s strani države.«

Boljše in preciznejše definicije o tej »dolžnosti« poseganja na zasebna področja fašizem do danes ni dal. Prav tako nejasno se je o fašistični državni intervenciji izrazil napram Ludwigu celo sam Mussolini, ki nam v »Razgovorih« ne reši uganke. Zadovoljiti se moramo zaenkrat s teorijo zlate sredine ali tretje alternative, ki je pa le preveč elastična, da bi si mogli z njeno pomočjo ustvariti pravilen pojem o fašistični državni intervenciji. Zato se ne čudimo, če je med fašisti samimi tudi v tem pogledu — toliko misli kolikor glav. V pogledih na privatno lastnino prihaja vsa nejasnost fašistične doktrine in pestrost vseh teorij še prav posebno do izraza.

III.

Videli smo, da so po teoriji o hierarhičnem vsrkavanju interesov edino merilo za vrednotenje individualnih egoizmov — najvišji nacionalni interesi. Že prvo načelo »Karte dela« iz l. 1927. poudarja, da je italijanski

narod *organizem*, ki ima svoj posebni smoter, svoje posebno življenje in tudi svoja posebna sredstva, ki so po svoji sili in po svojem trajanju višja od smotrov, življenja in sredstev poedincev. Interes poedinca je v tem okviru le toliko vreden, v kolikor služi najvišjim interesom nacije. Država ga torej le toliko upošteva, da mu v nacionalnem okviru odredi posebno funkcijo. In le v kolikor to funkcijo tudi dejansko vrši, opravičuje s tem pravico do svojega obstoja. Merilo za priznavanje in vrednotenje privatne iniciative in individualne podjetnosti je torej edino funkcionalnost v nacionalnem smislu. Sedmo načelo »Karte dela« pravi, da je privatna iniciativa dopustna, vendar le toliko, v kolikor ni v nasprotju z najvišjimi nacionalnimi potrebami. Isto velja za individualno svobodo sploh: fašizem jo dopušča, vendar »le pod pogojem, da ni v nasprotju s splošnimi interesi nacionalne skupnosti«. A ta pojem svobode po Bottaijevem mnenju ni več svoboda v liberalnem smislu: »Ne zanikavamo svobode, zagovarjamo pa nov princip svobode: organske svobode, ki prihaja do izraza preko *skupine* in po sodelovanju te skupine pri ustvarjanju njene lastne volje in državne avtoritete. Tako rešuje korporacija z državno avtoriteto tudi problem individualne svobode. Poedinec služi po svoji stanovski skupini državi, država pa, ki s svoje strani priznava pravice in funkcije skupine, spet poedincu.«

In kar velja za zasebno iniciativo in individualno svobodo, naj bi — vsaj v načelu — veljalo tudi za zasebno lastnino. Zdi se, da je v okviru fašistične doktrine tudi problem zasebne lastnine že našel svojo rešitev. Po teoriji zlate sredine se zdi vprašanje celo enostavno. Vendar pa temu ni tako. Dolga in polemična razprava v fašističnem parlamentu novembra 1934. — o priliki debate o novem zakonu o integralnem amelioracijskem načrtu (*legge sulla bonifica integrale*) — nas je še najbolj uverila, da je fašistično pojmovanje lastnine še zelo nejasno in neizdelano. Niti sam Acerbo, poljedelski minister, ki se je v svoji repliki na razna mnenja predgovornikov avtoritativno skliceval na Mussolinija, ni mogel zabrisati mučnega vtisa, ki ga je zapustila debata o fašističnem pojmovanju lastnine. Ne da bi se spuščal v podrobnosti izrečenih mnenj, hočem na tem mestu opozoriti na dve tipični in diametralno nasprotni naziranj o funkciji privatne lastnine v fašistični državi.

Nekateri mlajši fašisti, ki jim fašizem ni nikdar dovolj revolucionaren in ki so bolj fašistično usmerjeni kakor Mussolini sam, bi institut privatne lastnine najrajši popolnoma preobrazili. Njim je privatna lastnina ostanek liberalne miselnosti. In ker je fašizem z liberalizmom v vseh njegovih izrastkih, izrodkih in na vseh poljih prekinil, naj tudi privatno lastnino po svoje preuredi. Sklicujejo se pri tem na »Karte dela« in reforme, ki jih je fašizem na njeni osnovi že izvedel. Posebno pa podčrtavajo, da je v statutu poljedelske konfederacije ustanova zasebne lastnine že našla primernejšo definicijo. Privatna lastnina ni več pravica popolnega in neoviranega uživanja in uporabe, ni več samo pridobitni vir za poedinca in sredstvo njegovega osebnega uživanja, ampak vir skupnega uživanja, uporabe in blagostanja. Zasebna lastnina sme in more biti v fašistični državi samo neka nacionalna funkcija, neka dolžnost, ki nalaga težko odgovornost napram skupnosti, napram državi; zasebna lastnina kot funkcija v nacionalnem smislu je prava »misija« vsakega poedinca v nacionalnem življenju. Zato državi ne more biti vseeno, kako se s privatno lastnino ravna, komu ta lastnina pritiče in kako se uporablja. Država sme in mora zasebno lastnino odvzeti vsakemu, ki ž njo ne ravna tako, da je to v splošno korist nacije. (Novi zakon o integralni ameliora-

ciji zemlje že predvideva nekaj primerov, v katerih sme država odvzeti zemljo poljedelcu, ki je ne obdeluje po natančno določenih predpisih; velja pa to le za novo zemljo, ki jo država prepušča poedincu zato, da jo obdela in zboljša. Mnogi skrajni fašisti zahtevajo, da država proglasi tako pravico odvzemanja na splošno.) Zanimivo je, kako se nekateri fašistični ekstremisti po tej poti nehote približujejo — socializaciji (podržavljenju lastnine), dasi jo formalno, po teoriji zlate sredine odločno odklanjajo. Vendar niso pri fašizmu taka in podobna nasprotja nič nenavadnega, saj ob sedanjih zelo elastični definiciji državnega posega, ki dopušča vse možnosti od liberalnega navideznega neinteresiranja do popolnega ukinjenja zasebne iniciative in individualne svobode, drugače niti biti ne more.

Zato je razumljivo, da vstaja proti tem novotarskim koncepcijam fašističnih ekstremistov skoro vsa starejša generacija »larviranih fašistov«, ki se krčevito drže prejšnje, rekel bi, »demo-liberalne miselnosti«, kakor pravijo fašisti predfašistični tradiciji. Pred kratkim je znani rimski univerzitetni profesor Emanuele Landolfi, ki sicer ne prikriva svojega fašizma, ostro nastopil v rimskem »Giornale d' Italia« (z dne 9. januarja t. l.), torej v enem izmed najbolj avtoritativnih fašističnih dnevnikov, proti poskusom uvajanja novih pojmov v pogledu lastnine. Sklicuje se najprej na značilno Mussolinijevo izjavo: »Nobena doktrina ne vzraste povsem nova, ki bi je še nikoli ne srečali. Vezana je, čeprav samo zgodovinsko, na druge doktrine, ki so bile, in na one, ki še pridejo.« V teh Mussolinijevih besedah vidi Landolfi najboljši odgovor »vsem tistim, ki bi hoteli fašizmu pripisati revolucionarne namene v nekaterih osnovnih pojmovanjih«. Z vso odločnostjo zavrača »novo« pojmovanje lastnine samo kot »funkcije v nacionalnem smislu« in vztraja pri tradicionalni označbi lastnine kot »svobodnem razpolaganju z rečmi, ki jo tvorijo, v kolikor ni v nasprotju z obstoječimi zakoni.« Fašistična revolucija — kakor vsaka revolucija — more zanesti kvečjemu nov političen duh in ž njim prekvasiti miselnost v neke višje državne namene le, v kolikor računata ž njimi kot z zgodovinsko stvarnostjo. »Zasebni lastnini,« pravi Landolfi, »ni do danes, v njeni zgodovini, nihče odrekal značaja bistvene sestavne pravice človeške osebnosti, postavljene v okvir pravnih uredb katerekoli države, saj ni niti v komunističnem režimu odvzeta poedincu pravica prostega razpolaganja z lastnimi rečmi in je o zločinih proti premoženju celo poglavje v sovjetskem kazenskem zakoniku.«

Landolfi je s temi besedami dal težak udarec vsemu Mussolinijevemu etatizmu (kakor lahko edino pravilno označimo vse Mussolinijeve fašistične reforme), ki v poseganju v zasebna področja — pod krinko »nacionalnih« interesov, to je interesov neke skupine, ki hlepi po obnovi starega rimskega imperija — ne pozna nobenih meja. Najslabše pri tem je, da ni zakona, ki bi točno odredil meje take samovoljne državne intervencije.

»Imovina,« pravi Landolfi, »v kateri se izraža zasebna lastnina, je bila vedno glavni in edini namen vse gospodarske dejavnosti, ki teži po prihrankih; in besede: delo, proizvodnja in prihranek bi sploh ne imele nobene zveze, če ne bi odražale poslednjega namena prostega razpolaganja z imovinskimi vrednostmi. To velja v toliki meri, da ni doktrine, ne stare ne nove, ki bi mogla iz človeka napraviti kaj drugega, kot so iz njega stvorila narava in zgodovinska doživetja. Kapital in delo skupaj tvorita v pravi zamisli korporativno gospodarstvo: toda neposredni smoter obeh je samo zasebna lastnina, z drugo besedo: prosto razpolaganje z lastnimi stvarmi v mejah zakona...« Landolfi vidi Mussolinijevo za-

misel »večje socialne pravičnosti« ne samo v tem, da ostane sedanja privatna lastnina, ampak, da se »privatna lastnina še kolikor mogoče razširi in zagotovi čim največjemu številu državljanov fašistične države, torej tudi onim, ki nimajo kapitalov, in to ne samo kot uveljavljanje človeške osebnosti, ki živi v vsakem, ampak tudi kot najbolj dragocen sad dolžnosti dela, ki pripada vsakemu in ki je bil prej privilegij kapitalista.« Vsaka druga rešitev bi pomenjala kvečjemu razredno pravičnost, ne pa integralne pravičnosti. Zato fašizem ne sme zadaviti poedinca, zatreti zasebne iniciative in omejiti individualne svobode v razpolaganju z lastnim premoženjem. »Fašistična država, zaključuje Landolfi, ne uničuje poedinca, torej tudi ne pravic njegove osebnosti, ampak ga še pomnožuje in dviga v njegovi funkciji bistvenega pripadnika države; zato pa priznava lastniku zasebno lastnino in delavcu pravico in možnost, da si jo pridobi.«

Zares novega, še nepoznanega in boljšega fašizem ni odkril ali ustvaril. Še celo o fašističnem korporacijskem sistemu piše avtor Bortolotto v knjigi »Politica corporativa«:

»Če sta doktrina in individualistični red ustvarila čisto kapitalistično gospodarstvo, če sta doktrina in univerzalistični red poznala čisto profesionalno gospodarstvo, potem sta doktrina in fašistični red ustvarila kapitalistično in profesionalno gospodarstvo obenem, t. j. korporativno gospodarstvo. V tem je razlika med našo in drugimi doktrinami, in sicer v absolutni preciznosti ureditve in metode.«

Če je samo v tem novost fašizma, potem to res ni mnogo...

O B Z O R N I K

Med Streso in Ženevo

Pregled mednarodnih političnih dogodkov v aprilu

Mesec april se je začel in je potekel v znamenju nemškega nenadnega koraka z dne 16. marca t. l.

Sredi najlepših izgledov za ugodni potek pogajanj z Nemčijo, pogajanj, ki naj bi se začela na bazi londonske deklaracije z dne 3. februarja t. l. in kot nadaljevanje že doseženih bilateralnih sporazumov med Italijo in Francijo (v Rimu 7. januarja) na eni ter Francijo in Anglijo (v Londonu) na drugi strani, je rajhovska vlada presenetila svet z objavo zakona o obvezni nemški vojaški dolžnosti. Zakon je izšel kmalu po objavi angleške »bele knjige« o nemškem oboroževanju, ki je po mnenju Berlina vrgla prvo težko oviro na pot sporazuma. Že tedaj je dejansko nastopil zastoj v komaj začetih

pogajanjih. Napovedani obisk Simona in Edena v Berlinu je bil za nekaj dni odložen. Nemčiji je ta trenutni zastoj očitno prav prišel; izrabila je nastalo pavzo za — novo akcijo, ki jo je tako naglo in odločno izvedla, da je ž njo velesile postavila že pred — dovršeno dejstvo.

Ta hitra in nepričakovana odločitev Nemčije bi bila seveda zahtevala takojšnjo reakcijo velesil, saj je Nemčija z uvedbo obvezne vojaške dolžnosti samovoljno prekršila jasna določila versajske mirovne pogodbe, ki v 5. poglavju striktno omejuje nemške vojaške sile. Reakcija pa ni prišla takoj in tudi ne naenkrat od vseh treh velesil. Francija, ki je prva pričakovala in si želela složnega nastopa, je končno sama vložila svojo protestno spomenico na Društvo narodov. V njej je zahtevala izredno sklicanje sveta DN, ki naj Nemčijo javno obsodi, obenem pa naj

prouči sankcije za morebitne bodoče samovoljne kršitve mednarodnih obveznosti. V Berlinu pa so velesile protestirale — ločeno.

Francoski krogi niso mogli prikriti svoje razburjenosti. Tedaj se je zgodilo, da so se celo ekstremni desničarski in vojaški krogi, katerih želje je tolmačil list »L'Echo de Paris«, pričeli z vso vnemo zavzemati za *sporazum Francije z Rusijo*. Ta sporazum naj bi ne bil samo navadno prijateljstvo, marveč prava vojaška zveza. To naj bi bil francoski odgovor na predržno nemško izzivanje.

Med tem je čas naglo potekal. Velesile so se načelno sporazumele, da se sestanejo na posebni konferenci v Stresi, ki naj prouči položaj po uvedbi nemškega zakona z dne 16. marca t. l., a Anglija je navzlic temu načelnemu pristanku še naprej oklevala. Odločila se je za *direktne razgovore z Berlinom*, ki naj razčistijo položaj. Tako sta se Simon in Eden podala najprej v Berlin, od tu pa je lord pečata Eden nadaljeval sam svojo »informatijsko« pot v Moskvo, Varšavo in Prago. Tako je začetnemu presenečenju sledila namesto takojšnjih akcij — dolga »informatijska perioda«, ki naj bi — tako so si stvar predstavljali Angleži — po ženevskem vzgledu pomirjevalno vplivala na nadaljnji razplet dogodkov in ublažitev prevelike ostrine nenadnega spora. Tedaj pa so postali že tudi nervozni Italijani, ki se sicer takoj s početka še niso povsem angažirali proti Nemčiji na francoski strani. Mussolini je celo v listu »Il Popolo d' Italia« z dne 3. aprila t. l. objavil zelo skeptično prognozo o vrednosti sestanka v Stresi.

Ko so se tako po dolgem omahovanju in kolebanju vendarle sešli angleški, francoski in italijanski državniki na idiličnem otoku jezera Lago Maggiore v Gorenji Italiji, da iz faze številnih posvetovanj preidejo k *sklepom*, so bila mnenja o pomenu tega — spričo nemškega nenadnega in hitrega koraka tako poznega — sestanka zelo deljena. Še tekom razgovorov samih ni nihče veroval v složen nastop velesil. Anglija je odločno najprej vztrajala na stališču, da se Nemčiji s prenačljenimi sklepi nikakor ne smejo za

vedno zapreti vrata, skozi katere naj se vrne v Ženevo. Nemčija je to angleško naklonjenost celo tik pred zaključno sejo poskušala spretno izrabit v svoj prid s *premišljenim manevrom o — pripravljenosti za pristop k vzhodnemu paktu*, o katerem so se že dolge mesece prej vodila brezuspešna pogajanja baš zaradi njenega odklonilnega stališča. Vest je delovala v Stresi kot bomba in zdelo se je že, da se bodo državniki razšli brez konkretnih sklepov o obsodbi Nemčije. Zmagala je končno realnejša presoja položaja in nemške dejanske nevarnosti, saj so tudi v Stresi že krožila prva poročila o obsežnem nemškem oborožitvenem programu, ki so možnost nenadnega Hitlerjevega vpada v »samostojno« Avstrijo še bolj povečale. »Avstrijska nevarnost« je končno pripomogla k odstranitvi zadnjih angleških pomislekov (Mussolini se je z izčrpnim referatom potrudil, da to nevarnost konkretizira in ... potencira iz lastne bojazni) in tako se je našla baza za — *streški sporazum zapadnih velesil*. Ta baza pa ni bila v toliki meri podana po nemški kršitvi z dne 16. marca, kolikor narekovana iz strahu pred — novimi kršitvami (Avstrija!). *Sklepna resolucija*, sprejeta dne 14. aprila t. l., obsega *osem točk*:

1.) Francija, Italija in Anglija so se sporazumele glede podpiranja *francoske spomenice pri DN*. Seveda je pa morala Francija svojo spomenico in načrt resolucije o obsodbi Nemčije precej opiliti in ugladiti, zlasti v pogledu obsodbe *izvršene nemške kršitve*. 2.) Velesile so se sporazumele glede *varnosti na vzhodu*, kjer naj se čimprej organizira uspešen varnostni sistem. 3.) *Glede Avstrije* veljajo sklepi, sprejeti v Rimu 7. januarja t. l. med Lavalom in Mussolinijem, ter sklepi, sprejeti v Londonu 3. februarja t. l. Skliče se *posebna podonavska konferenca* v Rimu, ki naj to vprašanje definitivno uredi z vsemi zainteresiranimi državami. 4.) Velesile so za čimprejšnjo sklenitev *zapadnega letalskega pakta*, a o tem naj preventivno sklepa poseben odbor pravnikov. 5.) Vse tri velesile hočejo sodelovati v obnovi *razorožitvenih naporov s pomočjo razorožitvene konference*. 6.) Glede enakopravne oborožitve in *spremembe vojaških statutov*

*Avstrije, Madžarske in Bolgarije sprejemajo velesile načelno na znanje njihovo željo po pravici oboroževanja. Izmed vseh sklepov je ta za bodoči razvoj dogodkov morda najvažnejši. 7.) Italija in Anglija pristaneta na to, da se locarnski pogodbi doda še njuna pogodbeno obveza, da bosta v primeru ogražanja mej, zajamčenih v Locarnu, nastopili z oboroženo silo. 8.) Vse tri države končno izjavljajo, da se bodo zoperstavljale vsaki *nadaljnji* kršitvi mirovnih pogodb.*

»Konkretni« rezultati sestanka v Stresi nedvomno niso bili veliki. Konferenca se je sestala, da obsodi Nemčijo, a sklepi govore po večini v — futuro. O sankcijah zaradi že *izvršenih* kršitev ni govora, o *bodočih* kršitvah pa naj razpravljajo — nove konference in ... Ženeva.

Iz Strese so se diplomati brž podali v Ženevo, kjer je bilo 16. aprila sklicano *izredno zasedanje Sveta DN* zaradi francoske spomenice. Tu naj bi prišel do veljave prvi sklep streške konference. A razprave prvega dne so že pokazale — prve težkoče. Francija s svojo zahtevo po obsodbi Nemčije ni s tako lahkoto prodrila, kakor bi to lahko sodili po soglasni odobritvi predložene resolucije. Južnoameriške države, Danska in Poljska so bile najprej proti obsodbi, šele po dolgih prigorjarjih, posvetovanjih in sestankih v kuluarjih ženevske institucije se je Lavalu posrečilo doseči soglasnost — brez Danske, ki se je glasovanja vzdržala. Resolucija sama ne pomenja veliko. Njena obsodba je bolj platonskega značaja. Za presojo nadaljnjih političnih dogodkov je nedvomno večjega pomena — glasovanje, ki utegne imeti še važne posledice v mednarodnem položaju. *Poljska*, tista Poljska, ki je bila do včeraj še tesno navezana na Nemčijo s pogodbo z dne 26. marca 1934., ki je pomenjala prelom z zapadnimi velesilami, zlasti s Francijo, s katero je bila Poljska vezana celo po vojaški pogodbi, se je z ženevskim glasovanjem svojega zunanjega ministra Becka naenkrat spet približala zapadnim velesilam.

Zdi se, da je predvsem ta nenadna preorientacija Poljske usodno vplivala na po-

tek že započetih *pogajanj Francije z Rusijo*. Pakt, ki so ga že z navdušenjem pozdravljali v Parizu kot posrečen francoski odgovor na nemško izzivanje in ki bi bil moral biti podpisan v Parizu takoj po ženevskem zasedanju, ob koncu aprila niti stiliziran še ni. Litvinov, ruski komisar za zunanje zadeve, je namesto v francosko prestolnico odpotoval v Moskvo, kamor ga je pozval svet narodnih komisarjev, da poroča o — prekinjenih pogajanjih z Lavalom. Pogajanja se po zatrdilih iz Pariza še vedno vodijo, a sam poluradni »Tems« je moral potrditi, da ni nastal zastoj v pogajanjih samo zaradi tehničnih težkoč in stiliziranja »nians in fines« v redakciji pakta, marveč vsled *načelnih nasprotij*, ki so pogajanja naenkrat postavila — na mrtvo točko. Pakt bo sicer nedvomno sklenjen, a če bo sklenjen, ne bo več po prvotni zamisli (dogovor o *avtomatični vojaški pomoči*, torej *prava vojaška zveza*), marveč kvečjemu navaden *pakt o nenapadanju v okviru pakta DN* (na osnovi čl. 16. tega pakta). Bo torej pakt, kakršnih je arhiv DN že poln, ki pa dejansko — v organizaciji resničnega »varnostnega sistema« — nič ne pomenijo. Prav s tega načelnega stališča pa je to spremembo samo obžalovati, ker so s tem močno prizadeta pogajanja za organizacijo »miru na vzhodu«, kakor se ta pobožna želja glasi tudi v sklepni resoluciji streške konference.

Strah pred ruskim medvedom, ki ga je iz razumljivih razlogov vzbujal s svojimi nadvse tendencioznimi poročili najprej Berlin, ki je že pred konferenco v Stresi naravnost hujskal Pariz proti Moskvi, je podkrepil kolebajoči London, ki se še vedno pomišlja zapreti Nemčiji vrata, a dokončno utrdil Beck — s svojim ženevskim glasovanjem. Francija je z navdušenjem pozdravila poljsko preorientacijo in zdaj upa, da bo Poljsko spet popolnoma pridobila na svojo stran. Ž njo bo tako spet lahko obnovila vojaško zvezo, ki formalno še vedno obstoja, in njen strah pred Nemčijo bo zopet manjši, saj bo na Vzhodu zanjo poljska garancija boljša od ruske... Tako bo ostalo spet vse pri starem. »Novi« pakti bodo le toliko časa pomembni, dokler bodo lahko služili kot stra-

šilo tretjemu, v organizacijo »varnostnega sistema« pa ne bodo prinesli nič novega.

Sredi vseh teh mednarodnih negotovosti, ki so se v večji meri pojavila v marcu, a jih april ni razčistil, je za nas prišla iz Ženeve nova svetla vest, ki nas utrjuje v zaupanju na ugoden razvoj dogodkov v naši neposredni bližini: Mala antanta se je ob sedanjem ženevskem zasedanju še bolj utrdila. 19. aprila je rumunski zunanji minister Titulescu kot predsednik sveta Male antante podpisal v imenu češkoslovaške republike arbitražno pogodbo in pakt o nenapadanju z republiko Argentino. Pri tej priliki je poudaril, da bodo odslej stalno vse tri države Male antante pooblašale vsakokratnega predsednika sveta Male antante v vseh podobnih primerih za podpis mednarodnih aktov. Mala antanta je tako na zunaj prvič nastopila kot — ena država in s tem svojo mednarodno pozicijo še bolj utrdila. Mala antanta je v Srednji Evropi dejansko že velesila in edini steber miru v tem tako razrvanem mednarodnem kotu.

Dr. B. V.

O nacionalni vzgoji

V zbirki »Iz pedagoške teorije i prakse«, ki jo izdaja Geca Kon v Beogradu, je izšla razprava urednika dr. Voj. R. Mladenovića pod naslovom »Nacionalno vaspitanje i vaspitni činioici«.

Ime pisatelja je v našem in tudi zunanjem pedagoškem svetu dobro znano, saj so v isti zbirki izšle že tri njegove razprave (»O osnovi nauke o vaspitanju« — »Pedagoške rasprave i članci« — »Problemi duševnog života«). Zato se nam zde njegovi nazori o nacionalni vzgoji tembolj tehtni in utemeljeni in podajamo tu nekaj njegovih glavnih misli.

»Pojem nacionalne vzgoje«, pravi Mladenović, »se ne le mnogokrat rabi, ampak večkrat tudi zlorabi... Izveden iz pojma nacija, je bil pojem nacionalne vzgoje s pojmom nacije vred pogosto povod za prepir med strankami. Dočim so nekateri v njem nahajali demokratični, radikalni in revolucionarni smisel, je pomenil drugim le zanosno romantiko ali skrajni konzervativizem.«

Pri narodnem čustvu moremo opazovati dve skrajnosti: na eni strani fanatizem in šovinizem, na drugi strani univerzalizem in kozmopolitizem. Obe skrajnosti lahko vodita do napačnih posledic: ali v brezmiselno divjanje v imenu narodnosti, ali v narodno brezbriznost, ki meji na izdajstvo. »Nikoli ni bila večja potreba ko danes,« pravi pisatelj, »da te pojme znanstveno utemeljimo.«

»Ista prirodnost in neobhodna zahteva, ki veže človeka na družino, ga veže tudi na širšo obliko družine, t. j. na narod ali nacijo.« Nacija prihaja od glagola »nasci« in obsega torej vse, kar spada k naravni enoti. »Srečen narod, pri katerem se etnološki in politični pojem nacije krijeta. To velja za jugoslovensko nacijo« — pravi pisatelj. Bistveni znak nacije je njeno duhovno življenje, ki se izraža v jeziku, običajih, znanosti, umetnosti, religiji, morali itd. V tem je tudi vez, ki družijo poedinca s celoto.

»Pri utrjevanju odnosa med nacijo in njeno kulturo ima glavno nalogo nacionalna vzgoja.« Dejstvo je, da imajo posamezne nacije svoje posebne lastnosti, ki jih radi pripisujemo »duhu naroda«.

»Kakor nerazvit individij nima nikake vrednosti, tako tudi nacija dobiva svojo vrednost šele po zavesti in samostojnem udejstvovanju v svoji in človeški zgodovini,« pravi Fichte, na katerega se pisatelj pri svojih izvajanjih večkrat sklicuje.

Nacija torej ni nasprotna človečanstvu, kajti »posameznik samo preko nacije množi občečlovečanske vrednote.«

»Do pravičnega razumevanja človeškega občestva moremo priti samo preko družine in nacije.«

»Nacija stoji med človečanstvom in družino, kakor stoji družina med nacijo in poedincem. Zato mora vsaka pravilna vzgoja biti naravno nacionalna. Vsaka druga vzgoja je nenaravna, nelogična, pogrešena in že v svojem temelju ne-realna.«

»Nacionalna vzgoja je zato edino pravilna, ker temelji na nacionalnih vrednotah in se vrši radi njih.«

»Pod nacionalizmom razumemo stališče, ki smatra nacijo (narod) kot živo, organizirano notranjo enoto, zedinjeno na

naravni način na podlagi skupnega rodu, krvnega sorodstva, skupnih kulturnih in duhovnih dobrin in iste zgodovine.«

Razvoj nacije je njena zgodovina. «Vrsta oblik, v katerih se je izražal duh časa in naroda, je kulturni razvoj nacije.» »Vsi veliki duhovi narodov so obogatili občo človečansko kulturo s tem, da so najprej darovali darove svojega duha svoji nacionalni kulturi.«

Posebno v umetnosti imajo vsa velika dela nacionalni značaj svojih moštrov. Naloga nacionalne vzgoje je, da posreduje med občečlovečansko in nacionalno kulturo, kajti človeštvo se deli v nacije, ne v posamezne ljudi, t. j. nacije, tvorijo človeštvo, ne pa poedinca.«

»Res je ideal človeštva in narodov humaniteta, a ta ideal bo dosežen le, ako bodo zanj delovali vsi narodi.« V tem je pomen pravega nacionalizma. »Nacionalna vzgoja zahteva razvijanje vseh prvotnih nacionalnih posebnosti in sposobnosti v smislu obeh kulturnih vrednot.«

»Za postanek in obstanek države je treba, da se v njenem okviru organizirajo vse nacionalne sile po svojih posebnostih v eno notranjo celoto.« Iz tega sledijo zahteve glede jugoslovanske državne in nacionalne vzgoje.

»Mi bomo izpolnili svoje dolžnosti do jugoslovanske nacije in do človeškega občestva samo tedaj, če razvijamo in gojimo vse svoje naravne sile in posebnosti, ki tvorijo obeležje jugoslovanskega kulturnega življenja. — Temelj morajo tvoriti že ustaljene nacionalne kulturne dobrine in vrednote.«

»Samo oni književni jezik, ki se naravno razvije iz prvotnih narečij, more postati izraz narodnega življenja in dobiti značaj pravega narodnega jezika.«

»Literatura mora iskati predvsem narodnih vrednot — ne tujih.«

»Tako pojmovana nacionalna vzgoja — zaključuje pisatelj prvi del svojih izvajanj — »ni samo del splošne vzgoje, ki se v neki gotovi obliki prinaša od drugod, niti ni to posebna metoda niti ni eden iz mnogoterih vzgojnih ciljev, ampak je to vedno celokupna vzgoja za osebnost, za nacijo in preko nje za človeštvo.«

Tudi pri nas vladajo glede nacionalne vzgoje različni pojmi in mnenja. Vsak si jo drugače predstavlja. Imamo zveste njene pristaše in istotake odločne nasprotnike. Zato vključ vladnemu proglasu, da se mora vsa vzgoja vršiti »v duhu narodnega in državnega edinstva«, ne vidimo še pravih uspehov. Zdi se, da tudi na najvišjih mestih o tem še ni enotnih nazorov. Tako je n. pr. ministrski predsednik B. Jevtić v svojem programu poudaril, »da bodo vse naše prosvetne in druge kulturne ustanove ustrezale svojemu namenu narodnega prosvetljevalca in da bodo prešinjene z veliko ljubeznijo do zedinjene velike domovine in do resničnih idealov človeštva; o tem je ban g. dr. Puc ob svojem nastopu izjavil, da bo »prav posebno paziti na nacionalno vzgojo našega naroda. Če so drugi veliki narodi čutili potrebo, da z vsemi silami in z neskončnimi denarnimi žrtvami podpirajo nacionalno vzgojo, je to za nas še veliko bolj potrebno, ker ne moremo izgubiti ne enega človeka niti pedi naše zemlje.«

Tudi naš prosvetni minister je obširno govoril o ciljnih in sredstvih nacionalne vzgoje, in je posebno poudarjal njeno nujno zvezo z našim državnim in narodnim življenjem, opozarjajoč na njeno življenjsko važnost mladega človeka.

»Srednja šola je usodnega pomena za formiranje volje naroda«, je rekel. »V njej se ustvarjajo bodoči voditelji naroda. Zato je treba na uspeh in usmerjevanje volje v srednji šoli posebno paziti.

Zato samo nacionalno prekaljeni učitelji in profesorji lahko popolnoma zagotovijo nacionalni vzgojni značaj srednje šole, ki mora poleg tolikih plemenitih in vzvišenih ciljev zmerom ostati najvišji smoter naše šolske in prosvetne politike.«

Tudi v ljubljanski sekciji profesorskega društva imamo odsek za nacionalno vzgojo, kjer se preresetavajo vsa važnejša vprašanja, ki se tičejo tega problema. Odsek je skušal posredovati v vseh primerih, kadar se je zdelo, da se v tem greši s te ali one strani, kajti napačno razumevanje tega vprašanja vodi do nepotrebnih nesoglasij.

Zato je odsek za nacionalno vzgojo posvetil poseben diskusijski večer princi-

pom nacionalne vzgoje in je ugotovil sledeče vodilne misli:

Nacionalna vzgoja ni in ne more biti *šablonska*, t. j. ne da se zanjo predpisati neka posebna forma, kajti »duh je, ki oživlja.« Nacionalna vzgoja je predvsem vsebina, ne oblika, t. j. ona išče take notranje vrednote naroda, ki morajo postati last posameznika, ako hočemo, da se uveljavijo v življenju. Tu ne pomagajo predpisi in navodila, ampak lastna volja in delo vzgojitelja. Zato si od nenacionalnega vzgojitelja ne moremo obetati nacionalne vzgoje, pa tudi nacionalni vzgojitelj lahko zagreši usodno pogrěško, ako napačno razumeva svojo nalogo.

Nacionalna vzgoja, kakor že beseda pove, ne more biti *nič tujega, prinesenega, nenaravnega*. Zato je napačno, če se smatra, da je za nacionalno vzgojo neizbežna *fašistična metoda*. Fašizem je politična ideologija enega naroda. Mi pa stojimo na stališču, da je *nacionalizem vsakega naroda svojevrsten, zanj značilen*. Le pogledjmo, kako različno posamezni evropski narodi pojmujejo krščanstvo. Kako se razlikuje n. pr. krščanstvo ruskega mužika od krščanstva španca. Kako drugačna je vera Tirolca od vere Skandinavca. Enako je z nacionalizmom. Drugačen je nacionalizem v Italiji, ki ima sedaj obliko Mussolinijevega fašizma, drugačen je Hitlerjev pruski nacionalizem, utelešen v narodno-socialnem gibanju, drugačen je nacionalizem Angleža, drugačen je nacionalizem Francoza itd. Naša nacionalna vzgoja mora imeti tisto, kar je izrazito našega, izviraajočega iz našega državnega in kulturnega življenja, iz naše zgodovine in sedanjosti, torej nekaj tako nujnega, da si nobene druge prave vzgoje ne moremo misliti, kajti kakor je naravno, da Italija vzgaja Italijana, Francija Francoza itd., tako mora Jugoslavija vzgajati Jugoslovane. To je ljudi, ki bodo pravilno pojmovali svoj narodni problem in po njem uredili vse svoje delovanje in nehanje.

Tako bo vsak Jugoslovan lahko pravilno razumeval dnevna vprašanja, ne da bi njegovo slovenstvo, hrvatstvo ali srbstvo prihajalo kakorkoli v nasprotje z jugoslovanstvom.

S tem pa ni rečeno, da je ali da naj bo nacionalna vzgoja *šovinistična*. Človek, ki se poglubi sam v svoj narodni problem, ne more sovražiti tujca, ki istotako živi svojemu narodu. Ravno to globoko pojmovanje varuje človeka pred vsakim šovinizmom, ker je nasprotno vsakemu potujčevanju in nasilju. Dasi so vsi deli našega naroda mnogo trpeli pod tujstvom, kaže naša narodna psiha izredno visok smisel za pravilno ocenjevanje tujstva. Tuđe poštuj, a svojim se diči!

Nacionalna vzgoja ni *antisocialna ali kapitalistična*, kakor ji očitajo. Nasprotno, nacionalna vzgoja je eo ipso socialna. Ako je prva naloga nacionalizma, da rešuje svoj nacionalni problem — potem mora baš nacionalno vzgojeni človek socialno čutiti.

Jugoslovanski socialni problem je torej naravna vsebina nacionalne vzgoje. Saj je v rešitvi tega socialnega problema zapopadena rešitev našega nacionalnega obstoja in prospevanja. Nacionalna vzgoja ne sme in ne more biti nikomur krivična. Saj je ona poklicana, da spravi v harmonično enoto in celoto vse dele naše zgodovine in naše zemlje, da vzgaja pravi smisel za vse dele našega naroda, da odkriva vse vrednote naše narodne psihe. Tako nikogar ne osiromaši, ampak vse bogati in deli pravično darove višje svoje lastne sile poleg darov, ki jih zajemlje iz rodni tal.

Naš princip se torej glasi: nacionalna vzgoja jugoslovanska ne more v ničemer nasprotovati slovenski nacionalni vzgoji, ampak se z njo zliva v višjo vrednoto.

Dr. I. Lah.

Zavarovanje zoper požar

Zavarovanci, zlasti kmetijski posestniki, se pritožujejo proti zavarovalnicam, češ da v zavarovalnem primeru ne izplačujejo pogojene vsote. Ko so o tem v časopisju izšle vesti, ki so nad tem izražale nezadovoljstvo, je krajevna zveza zavarovalnic očitke zavrnila in podčrtala, da je poslovanje zavarovalnic v skladu s predpisi zakona.

Mnogoštevilne požarne katastrofe še niso povzročile, da bi požarno zavarova-

nje postalo splošna potreba in tudi gospodarska možnost. Zato se pojavljajo glasovi za poddržavljenje te panoge zavarovanja. Če poddržavljenje morda ni povsem utemeljeno in priporočljivo, je vendar treba požarnemu zavarovanju dati značaj resnično ljudskega, nacionalnega in socialnega zavarovanja, ker zadeva to zavarovanje v večini interese le malega človeka. Ljudska požarna zavarovalnica, ki bi poslovala morda pod vplivom naših občin, bi mogla uveljaviti načela, ki zadevajo bistvo ljudskega zavarovanja.

Zakon mora preprečevati *zlorabe in goljufije*. Zakonodavci so dosedaj mislili, da morejo te zlorabe v požarnem zavarovanju preprečiti z določbo, da zavarovalnice v zavarovalnem primeru ne vračajo zavarovane vsote, marveč samo ocenjeno vrednost zavarovanega objekta ob času požara. Zavarovalni zakoni pravijo, da »je pri poslopih smatrati kot zavarovalno vrednost v kraju običajno stavbno vrednost, odštevši znesek, za katerega je ta vrednost radi obrabe in starosti poslopja zmanjšana.« Na ta način upajo zavarovalnice preprečiti požige po zavarovanih samih. Ta tendenca je moralna ter pravno in gospodarsko v redu. Toda v najtesnejši zvezi s to tendenco je treba stremeti za tem, da bo zavarovalna vsota v skladu z zavarovano vrednostjo in zlasti z zavarovalnim interesom. Zavarovalnica mora ti dve točki zavarovalne pogodbe spraviti v sklad in preprečiti, da bi zavarovanec s previsoko zavarovalno vsoto spekuliral na neutemeljeno obogatitev in da bi ga visoka zavarovalna vsota zavaljala h kaznivim dejanjem. Do nemogočih sklepov bi prišli, ako naj obvelja trditev zavarovalnic, da mora *zavarovanece* skrbeti za to, da sta zavarovana vsota in zavarovalna vrednost v skladu. Če bi bilo to načelo moralno in pravno pravilno, bi se moralo uveljaviti zlasti v življenjskem zavarovanju. V življenjskem zavarovanju pa je obogatitvi odprta široka pot, ker zavarovani vsoti niso postavljene meje. Zavarovana vrednost je tu vedno enaka zavarovani vsoti, dasi zavarovalni interes v življenjskem zavarovanju ni vedno v skladu z zavarovano vsoto. Zato je v življenjskem zavarovanju mnogo več zava-

rovalnih prevar kakor v požarnem zavarovanju. Riziko zavarovanja nosi in mora nositi zavarovalnica; ako ona ponudeno zavarovalno vsoto sprejme, je prav (moralno in socialno), da ona za to vsoto v zavarovalnem primeru tudi jamči. Nasproten primer mora biti samo redka izjema. Nihče ne more trditi, da meri na spekulacije vsaka previsoka zavarovana vsota. Spekulacijske zavarovane vsote so le izjeme, po katerih se normalne pravne norme zavarovanja ne smejo ravnati. Zavarovalnice imajo v ocenjevanju poslopij veliko prakso in strokovno izvežbano uradništvo, tako da je zavarovalnica redno bolj sposobna oceniti pravilnost zavarovane vsote kakor pa kmet — lajik, ki ni niti trgovec niti stavbenik, da bi mogel vedeti za zavarovalno stavbeno vrednost. Če v zavarovalnih pogojih ni rečeno, da se ima priznana odškodnina uporabiti za zopetno postavitve poslopja, potem s klavzulo o znižanju zavarovane vsote na zavarovano vrednost zlorabi niso zaprta vrata, ker more tudi zavarovana vrednost pomeniti obogatitev, ako ima zavarovanec večji interes na odškodnini v gotovini, kakor na kakem zapuščenem ali zanj gospodarsko sicer brezpomembnem poslopiju. Določbe, da so zavarovalnice upravičene odškodovati le krajevno običajno stavbeno vrednost v času požara in zmanjšano še za starost in obrabo poslopja, more povzročiti, da n. pr. kmet celó z visoko zavarovano vsoto ne dobi odškodnine toliko, da bi si mogel postaviti skromno novo poslopje, ako je bilo pogorelo poslopje trhlo in staro. S tako prakso je namen požarnega zavarovanja očitno izigran. Zavarovalna vrednost mora biti najmanj enaka krajevno običajni stavbeni vrednosti v okviru zavarovane vsote in *v obsegu utemeljenega zavarovalnega interesa zavarovanca*.

Pa tudi zavarovalnicam samim je treba zabraniti spekulacije na visoke zavarovalne vsote, t. j. na visoke premije. Moralno in pravno je v redu, ako riziko previsokih zavarovalnih vsot nosi le zavarovalnica, a ne nevešči zavarovanec. Ne gre pa, da se zavarovalnica *samo okoristi* od nadzorovanja, dočim *riziko previsoke premije prevali na zavarovance*.

Premija se ravna po zavarovani vsoti in po okolnostih, ki označujejo obseg nevarnosti. Načelo v vseh panogah zavarovanja je, da zavarovatelj jamči za zavarovano vsoto, izvzemši primere kaznivih dejanj zavarovanca. To načelo mora priti do popolne veljave tudi v požarnem zavarovanju. Zato naj novi zavarovalni zakon določi, da je zavarovatelj v zavarovalnem slučaju dolžan priznati ono zavarovano vsoto, ki je bila ob pričetku zavarovanja sporazumno z zavarovalnico določena ali pozneje upravičeno spremenjena. Tako sporazumno utrjeno vsoto je smatrati kot zavarovalno vrednost. Temu cilju, ki naj preprečuje vse spore, se hočejo zavarovalnice že danes približati z ustanovo posebnih zapriseženih inženirjev-cenilcev. Zavarovalni zakon mora tudi izrečno določati, da je zavarovanec vsakokrat upravičen predlagati znižanje ali zvišanje zavarovane vsote. Tu ni nobenih pravnih ali tehničnih ovir, da tudi pri požarnem zavarovanju nepremičnin ne bi uvedli tzv. taksiranih polic, v katerih je zavarovana vrednost določena s fiksnim zneskom. V zavarovalnem primeru bi bilo vpoštevati le bistvene razlike med pravo vrednostjo in dogovorjeno vsoto. Novi zakon naj določi, da mora zavarovalnica preveč vplačane premije vrniti, ako je zavarovalnica mogla uvideti nesorazmernost zavarovane vsote napram zavarovalni vrednosti.

Problemi zavarovanja so tudi pravno zelo zamotani. Preden bo zavarovalni zakon sprejet, ga bo treba v vseh podrobnostih preštudirati. Nikakor pa zakon ne sme osvojiti stališča, da mora riziko nadzavarovanja nositi samo zavarovanec. Posebno požarno zavarovanje je važen del kmetijskega gospodarstva in bi bilo prav, da bi Kmetijska družba izdelala predloge k onemu delu osnutka novega zakona o zavarovalni pogodbi, ki govori o požarnem zavarovanju.

Dr. J. Bohinjec.

Zveza jugoslovanskih naprednih akademskih starešin

je imela redni občni zbor 23. februarja v Ljubljani. Predsednik zveze doktor

Fran Tomišek se je v uvodu s toplim spominskim nagovorom poklonil nesmrtnemu Duhu našega blagopokojnega kralja Aleksandra, poudarjajoč njegove izredne vladarske in državniške vrline, junaštvo in brezprimerno požrtvovalnost za narod in državo vse do smrti. — Spominjal se je predsednik tudi zaslužnih umrlih tovarišev, članov Zveze: prof. Luke Broliha, dr. I. Praunseisa, dr. V. Gregoriča, prof. Ljudevita Mlakarja, dr. Janžeta Novaka, ing. V. Stgarja in sod. sv. Frana Vedernjaka. Večna jim slava! — V imenu Zveze je poslal predsednik brzojavni pozdrav mlademu vladarju, Nj. Vel. kralju Petru II.

Poslovna doba je trajala 2 leti (od 24. marca 1933), ker lanskega občnega zbora ni bilo; starešinskega »Triglava« ni mogel pravnoveljavno zastopati njegov lani (25. marca 1934) izvoljeni odbor in se je ta zadeva uredila šele koncem minulega leta. — Tajnik dir. Rado Pavlič je obširno poročal o 11 zborovanjih in 18 sejah Zveze. Najvažnejši sestanki so bili ob predavanjih: o bančni krizi in nje rešitvi (dr. S. š. Lapajne); o organiziranju »radijskega sveta« za ljubljansko postajo, vodstvo programa naj bi prevzele najpomembnejše velike kulturne organizacije; aktualno je bilo obravnavanje o slovenskih in srbohrvatskih šolskih knjigah; zveza je poslala 20. nov. 1933 spomenico pristojnim oblastem (ministrstvu, banski upravi in političnim činiteljem), da se je izposlovalo dovoljenje za uporabljanje učnih knjig, ki sicer ne ustrezajo več učnemu programu, a morejo služiti vsaj kot pomožne knjige. Strokovnjaki pa seveda naj sestavijo čim prej nove učne knjige. Tovariš prof. Filip Perić je obdelal v obširnem referatu različna naziranja o slovenstvu in jugoslovanstvu. Univ. prof. dr. Bilimović je predaval o načrtnem gospodarstvu; min. dr. Albert Kramer je poročal na več sestankih o državno-političnih vprašanjih v notranji in zunanji politiki, o balkanskem paktu, o Mali zvezi, o sporazumu z Bolgarijo, o avstrijski politiki i dr.; dr. Vinko Vrhunec je predaval o stanovski državi. — Zveza je delala ves čas v popolnem soglasju članov. Članov ima preko 800.

Predsednik starešinskega »Triglava« dv. sv. dr. Jakob Toplak je izčrpno poročal o »Triglavu«, o podpornih akcijah revnim akademikom ter o razpustu ljubljanskega akad. društva »Triglava«; razpustila ga je kralj. banska uprava v Ljubljani dne 21. marca 1934 z odlokom št. 1289/3, ker je prekoračil svoj statutarni delokrog in ravnal zoper obstoječi pravni red; notranje ministrstvo je dne 22. novembra 1934 na pritožbo razpust potrdilo. — Živahno pa deluje zagrebški »Triglav«, a v Ljubljani se snuje novo društvo »Mladi Triglav«.

Za starešinski »Jadran« je poročal njegov predsednik dr. Alojz Zalokar o sestankih in sejah, ki se v glavnem itak spopolnjujejo z Zvezo. Akademsko društvo »Jadran« se živahno pripravlja na kongres nacionalne akademske omladine iz vse države.

O blagajni Zveze je poročal tovariš Miloš Rybař, da ima skromne dohodke, ki ne segajo preko članarine.

Novi odbor: predsednik dr. Alojz Zalokar; odborniki v. svet. Ivan Vrančič, dr. Egon Stare, dr. Ferdinand Majaron, Miloš Rybař, dir. Jožef Reisner, dir. Rado Pavlič, prof. Miroslav Adlešič in ing. B. Šramel; preglednika dr. Anton Stuhec in sod. Ciril Golouh.

Po končanem dnevnem redu je obširno poročal o politični situaciji min. n. r. dr. A. Kramer; konsolidacijo države v notranji in zunanji politiki mora in hoče vzgledno podpirati inteligenca.

Revija »Javnost«

Za »Idejami« je začel v Beogradu izhajati nov tednik za kulturna, socialna, gospodarska in politična vprašanja, »Javnost«. Urejuje ga Niko Bartulović. Tednik hoče biti sredstvo za javno razmotrivanje aktualnih vprašanj v smislu demokratskega javnega življenja. »Demokracija kot nravnopolitični in nravni princip ne bo nikdar zastarela, ker soglašja z najbolj osnovnimi načeli človeške enakopravnosti. Vsi porazi in neuspehi demokracije, ki jih je doživela v zadnjem času in ki se jih ne da zanikati, ne pomenijo še nikakor poraza ide-

je, marveč samo neuspeh njenih stopenj in oblik. Parlamentarni sistem, čigar krizo preživljamo, je tudi samo etapa demokracije, ki je imela svoj čas in ki je mnogo koristila človeštvu. Vendar so ravno ti pre nagli uspehi povzročili njeno propadanje... Svoboda se je izprevrgla v anarhijo in rušenje vrednot; individualizem se je izpremenil v pomanjkanje čuta odgovornosti, dočim je smatral parlamentarizem svobodne volilne kroglice — ne za sredstvo za izvolitev izbranih — marveč za svoj cilj.« Danes se ne postavlja problem pokopa demokracije, marveč vprašanje iskanja in obnavljanja novih oblik za večno sodobno demokracijo. Cilj takega sistema bodi skladnost med pravicami in svobodo poedinea s svobodo in napredkom naroda kot prve in človeštva kot druge etape. Te oblike je treba prilagoditi stvarnosti, dobri in slabi. Zato si postavlja »Javnost« v program načelo svobodne diskusije. Priznava neodložljivost socialnih in gospodarskih vprašanj. V nacionalnem oziru se hoče zavzemati za svobodno, zedinjeno, napredno in močno državo vseh Jugoslovancev.

Doslej izšle številke dokazujejo resno voljo za stvarnim delom. V številnih člankih se bavi »Javnost« s socialnimi in gospodarskimi vprašanji (o zadružništvu, o poživljenju poslov, o naši valuti, o javnih delih, o živinoreji itd.). Vsaka številka prinaša tudi pregled zunanje in notranje politike. Posebno zaslužijo omembo članki V. Čorovića o sodobnih prosvetnih vprašanjih, B. Price o neoromantiki, P. Slankamenca o naši omladini, M. Marjanovića o ilirizmu in M. Ambrožića o bezprizornih.

Tednik poživljuje aktualne drobtine med tekstom, med katerimi je značilna ona o rektorskih volitvah na ljubljanski univerzi pod naslovom »Tujec v lastni državi«. S. B.

»Slovar slovenskega jezika«

Dr. Joža Glonar: »Za vse, katerim je naš jezik predmet življenja in ljubezni, predmet dnevne rabe in tudi tako rekoč dnevne nesigurnosti, bo slovar slovenskega jezika dolgo zaželen in avtor-

tativen priročen svetovalec. Z njim bo storjen velik korak dalje in omogočen v znatni meri izhod iz nove jezikovne in pravopisne anarhije» (Subskripcijski oglas).

Dr. Anton Breznik: »Tvarina je nesorazmerno razdeljena: domače besede so oskrbljene s tolmačenjem, tuje pa pušča nepojasnjene. Novega slovar ne prinaša veliko. Dodal je marsikaj, česar v Poučnem slovarju še ni mogel uporabiti. Frazeologije in besednega zaklada ni nabiral sistematično. Še najbolj skuša ustreči pravopisnim potrebam, vendar tudi v tem pogledu ne bo prinesel potrebne jasnosti, ker obsega preveč samovoljnih oblik in neopravičenih novosti. Pisatelj se premalo opira na zakone pravopisja in preveč vsiljuje svoje osebne nazore. Delo pravopisne zmede ne bo odpravilo, ampak jo bo še povečalo« (Slovenec 25. marca 1935).

»Brozga: mešanica raznih motečih stvari; svojat, druhal« (Slovar slov. jezika str. 15).

Kakor Cicibanovo zvezdoznanstvo: namesto jasnoče nam v glavi zmeda!

Berlin proti Moskvi

Kakšno protirusko razpoloženje vlada v današnji Nemčiji in kako Berlin hujska celo Evropo proti Sovjetski Rusiji, nam najlepše kaže članek, ki ga je pod naslovom »Rusija — nevarnost na vzhodu« objavila revija »Germany and you«, ki izhaja v Berlinu in ki je namenjena angleškim turistom. Tu čitamo med drugim: Gigantska ruska zračna sila pomenja danes svetovno nevarnost. Silno rusko zračno brodogeje bi moglo v nekaj tednih nekoč cvetoče kulturne dežele srednje Evrope popolnoma uničiti. Še vedno needina Evropa ne sme prepozno spoznati, kje tiči skupni sovražnik vseh civiliziranih dežel in kakšno ogromno grožnjo za svet predstavlja.» List »Prager Presse« umestno pristavlja k tem nepotrebnim nemškimi opozorilom: »Govori v angleškem parlamentu so dokazali, da Velika Britanija vidi ogrožanje miru čisto drugje, kakor

si to predstavlja revija »Germany and you«.

Nemška letališča

Pariški list »La Marianne« piše o nemškem zračnem oboroževanju in prinaša nekaj zelo zanimivih podatkov o nemških letališčih. »Če se držimo absolutno gotovih podatkov, pravi list, potem moremo reči, da je število nemških letališč najmanj takole: civilnih letališč 124, vojaških letališč 109, sportnih letališč 25, skupno tedaj 258. Nemški državni statistični urad navaja za l. 1934 skupno samo 62 letališč, a list »Deutsche Wirtschaftskunde«, piše, da je imela Nemčija že v letu 1928. skupno 75 pristajališč za aeroplane. To ni v soglasju. »Deutsche Luft Hansa« govori v svojem lanskem zimskem zračnem načrtu o 124 civilnih letališčih. — Dejstvo je, da znaša število vseh letališč najmanj 258.«

Nemška propaganda na Poljskem

Poljski list »Ilustrovany Kurjev Codzienny« je pred kratkim objavil nekaj zanimivih podrobnosti o delovanju nacionalno-socialistične propagande na Poljskem. List pravi, da je središče te propagande v Varšavi, kjer deluje posebna propagandna grupa pod vodstvom Karla Buergamsa. Tej vrhovni propagandni skupini so potem podrejene vse druge okrožne in krajevne skupine. Vrhovna skupina v Varšavi ima 8 sekcij, ki so takole razdeljene: organizacija in propaganda, personalni urad, šola in kultura, časopisje, gospodarstvo, uprava, socialno skrbstvo in disciplinarna sekcija. Ta progagandna skupina izdaja posebne okrožnice in povelja. Povelje št. 1 prepoveduje n. pr. javno nošnjo uniform in strankarskih znakov, nadalje vmešavanje v politične zadeve nemške manjšine na Poljskem, kakor tudi javno obravnavanje vprašanj, ki nastajajo v zvezi z nemško-poljskim prijateljstvom. Skupine izdajajo tudi svoj poseben list pod naslovom »Idee und Wille« in podnaslovom »Führer zum Nationalsozialismus«.

Še ena drobtina o kulturnem davku. Društvo Rdečega križa kraljevine Jugoslavije ima v vsej državi 106.707 članov. Od teh jih spada 68.338 državnim uslužbencem, to se pravi 64% vsega članstva tvorijo državni uslužbenci. V dravski banovini je ta kulturni davek za državnega uradnika nekoliko lažji, v Sloveniji tvorijo namreč državni uslužbenci samo 48% članstva. — Inteligent in državni uradnik nosita na svojih močnih gospodarskih ramenih slovensko gledališče, slovenske revije in še križ.

Organizacija in genij. Že tisoč in tisočletja imajo mravlje kar najvzornejšo organizacijo, a še niso ustvarile nikakega genija. *Ehrenburg.*

Junaki in mučeniki. Oborožena vojna ustvarja junake, vojna brez orožja pa mučenike.

Svoboda, ki jo more dovoljevati kaka država v svoji notranjosti, je v nasprotnem razmerju z nevarnostmi, ki jih občuti država na svojih mejah. *Seeley.*

Vera. Menda je največja tragedija zapadne kulture, da ne temelji krščanska vera na idealu čiste pravičnosti, marveč na trpljenju, usmiljenju in za druge prestanem odrešenju. *Wylie.*

Zgodovino delajo ideje in moške; k temu pa pride še nekaj, kar imenujejo skeptiki slučaj, verniki pa božjo previdnost. *Hegel.*

Dvajset let prekasno. Grof Berchtold, avstrijski zunanji minister iz žalostnega leta 1914, je te dni izjavil: »Jaz sem bil vedno nasprotnik vojne, pacifist; vse moje mišljenje in bitje je bilo usmerjeno na ohranitev lepih vrednosti evropske kulture. Jaz sem — to smem pač reči — dve leti preprečeval vojno...«

Politika in ljubezen. V prvi številki nekega dnevnika čitamo: »... Silno je bil navdušen za Slovence, a kot politike jih ni ravno pohvalil. Da kažejo preveč sentimentalnosti, je menil in nas poučil takole: »Političar mora da se opremi priličnom dozom bezobrazluka, inace će teško proći...« — Toda takšno je življenje. Vse je sama politika: boj za obstanek in tudi ljubezen. Zakaj narava je ustvarila vse na politiki.«

Dokument zlobe. V »Sodobnosti« čitamo: »(Minister) je dejal, da morajo biti v Dravski banovini vse učne knjige za slovenščino sestavljene tako, da obsegajo dve tretjini berila iz slovenske, eno tretjino iz srbohrvaške književnosti; v zameno pa bodo tudi čitanke po drugih banovinah sestavljene tako, da bo v njih dve tretjine berila iz srbohrvaške književnosti, ena tretjina pa iz slovenske. Seveda s tem še ni pojasnjeno, kako bo z abecedniki in s knjigami za prve razrede srednjih in meščanskih šol. Pa tudi ne, kako bo s slovniciami. Ali bo slovenska slovnica po dveh tretjinah slovenska, po eni tretjini pa srbohrvaška? Pa vse ostale učne knjige za francoščino, matematiko, prirodopis, itd.? Tudi dve tretjini, ena tretjina? V francoskih učnih knjigah je bil doslej slovar francosko-slovenski, oz. slovensko-francoski; kako bo zdajle tak slovarček porazdeljen v dve tretjini, eno tretjino?«

O političnih strankah. »Če pravimo, da so stranke prirodne, ne pomeni to, da so popolne. Trpijo zaradi napak klikarskega separatizma... Toda, ko se bo formulirala zadnja kritika strank, bodo zasluge, ki jih stranke delajo demokratski državi, vendar neprecenljive važnosti. Stranke ovirajo, da ne morejo postati fantastične narodne želje zakon.« — *Herold Laski: Politička gramatika.*

Angleži in intelektualci. V Angliji imajo dve vrsti intelektualcev, ali vulgarno: inteligentov. Prva vrsta so intelektualci, druga vrsta so intelektualisti. Med obema vrstama je približno ista razlika, katero mi označujemo z besedama politik in politikaster.

**Cenjene naročnike prosimo, da
poravnajo zaostalo naročnino.
(Pri ljubljanskih naročnikih se
bo zglasil inkasant s primernim
pooblastilom.)**
